

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

На тему: «БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ
ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА»

Виконала студентка 2 курсу, групи ОПм-91а

Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Васильченко Марина Олександрівна

Керівник: к.е.н., асистент Олексіч Ж.А.

Суми – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ.....	6
1.1 Теоретичні основи електронних грошей	6
1.2 Роль електронних платіжних інструментів на підприємстві.....	13
1.3 Особливості розвитку ринку електронних грошей в різних країнах світу	20
РОЗДІЛ 2	25
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	25
2.1 Оцінка обсягу електронних грошей та стану електронних платіжних систем в українській економіці.....	25
2.2 Облік електронних платіжних інструментів на підприємстві.....	32
2.3 Аналіз розрахунків електронними грошима	37
РОЗДІЛ 3	42
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РОЗРАХУНКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	42
3.1 Пропозиції щодо вдосконалення проведення електронних розрахунків на вітчизняних підприємствах	42
3.2 Розробка методичного забезпечення аналізу розрахунків електронними грошима.....	56
ВИСНОВОК.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Стрімке проникнення Інтернету в повсякденне суспільне життя спонукає до зміни існуючих підходів здійснення господарської діяльності вітчизняних підприємств, поява нових її видів та форм та спричиняє утворення нових об'єктів обліку на підприємстві. Одним із таких нових об'єктів є електронні гроші, які на сьогодні є одним із найбільш перспективних засобів розрахунку між економічними агентами. Аналіз даних НБУ дозволяє стверджувати, що у 2019 році порівняно з 2018 роком відбулося стрімке збільшення: обсягів випущених електронних грошей – до 203 млн грн (на 140 %, так як в цілому за попередній рік було випущено електронних грошей на суму 83,2 млн грн.); обсягів операцій з електронними грошима – до 16714 млн грн (майже у 2,5 рази); кількості електронних гаманців – до 74 млн шт. (більше на 18%).

Завдяки збільшенню обсягів використання ЕГ в платіжних операціях, вбачаємо за необхідне розробку раціонального процесу управління їх використання, так як на сьогоднішній день не існує чіткого механізму облікового відображення операцій з використанням електронних грошей, для формування достовірної інформації при прийнятті управлінських рішень на вітчизняних підприємствах. А тому на сучасному етапі актуальним є дослідження розвитку вітчизняних систем електронних грошей, зважаючи на світові тенденції й національні особливості державного регулювання електронних грошей.

Поки що вони є малодослідженим об'єктом для наукової економічної літератури. Тривалий час серед вчених та практиків ведеться дискусія щодо їх сутності, заміника готівкових грошей в майбутньому та впливу на грошову систему окремих країн. Теоретичні основи організації обігу та обороту електронних грошей досліджено в працях вітчизняних і зарубіжних науковців:

Н.Шишкова, М.Савлук, І.Радіонова, В. Кравець, Т. Батракова, А. Завгороднього, Ю.Єгорова та ін. Водночас серед представників фундаментальної економічної науки досі дискусійною є думка щодо сутності електронних грошей і їх ролі в майбутньому.

Мета проведеного дослідження полягає в оцінці стану та обсягу електронних грошей в Україні та визначення подальших перспектив їх функціонування як нового платіжного засобу на вітчизняному ринку. Реалізація поставленої мети передбачає виконання наступних завдань:

- висвітлити теоретико-методологічні засади дослідження електронних грошей та їх роль в економіці;
- проаналізувати особливості розвитку ринку електронних грошей в різних країнах світу;
- окреслити правила обігу електронних грошей в Україні;
- оцінити обсяг електронних коштів та стан електронних платіжних систем в українській економіці;
- охарактеризувати проблеми правового регулювання електронних грошей в українському законодавстві;
- виокремити пропозиції щодо вдосконалення ринку електронних коштів в Україні.

Об'єктом дослідження є процес становлення і подальшого функціонування електронних грошей і систем, що дають змогу здійснювати розрахунки з їх використанням.

Предметом дослідження є система електронних грошей та їх застосування в діяльності вітчизняних підприємств.

Методологічною основою дипломної роботи є сукупність загальноприйнятих та спеціальних методів наукового пізнання: описовий, предметно-хронологічний, системний підхід, збір, систематизація, комплексний аналіз релевантної інформації, методи дедукції, індукції, аналізу, аналогій, графічний, статистичний та інші.

Наукова новизна даної роботи, полягає в удосконаленні теоретичних та організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку та аналізу розрахунків електронними грошима на підприємствах України.

Основні твердження наукової новизни заключаються в наступному:
удосконалено:

- підходи до визначення «електронних грошей» як одного із платіжних інструментів, як засобу обігу та нагромадження в українському інформаційному просторі;
- відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з електронними грошима
- методичне забезпечення аналізу розрахунків електронними грошима, що дозволить достовірно оцінити фінансовий стан підприємств, які володіють електронними грошима.

Практичне значення одержаних результатів зводиться до того, що переважна більшість положень, висновків та пропозицій, одержаних під час дослідження, можуть використовуватися вітчизняними підприємствами, що здійснюють розрахунки з використанням електронних грошей.

Інформаційну базу дипломної роботи складають публікації у фахових періодичних виданнях, матеріали наукових всеукраїнських та міжнародних конференцій щодо визначення та теоретичного обґрунтування значимості електронних грошей; вітчизняні та міжнародні нормативні акти, Директиви Європейського Союзу; дані Національного банку України; статистичні обстеження, первинні документи, що містять статистичну інформацію щодо обсягу електронних грошей в Україні та світі; дослідження та публікації, розміщені в мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

1.1 Теоретичні основи електронних грошей

В сучасному світі інформаційних технологій українські підприємства все більше спрямовані налаштувати свою діяльність на нові більш сучасні та прогресивні технології, особливо в фінансовій сфері. З кожним роком готівкові форми розрахунків втрачають свою актуальність, зручність та швидкість, поступаючись електронним формам розрахунків, це, в свою чергу, стимулювало появу електронних грошей та збільшило їх різноманіття. Аналізуючи статистику обсягів електронних грошей і електронних гаманців в Україні за 2019 рік, можна сміливо стверджувати, що електронні гроші в нашій країні набувають шаленої популярності. В найближчі роки обсяги електронного бізнесу будуть тільки збільшуватись, що сприятиме розширенню новітніх електронних платіжних систем.

Становлення електронного грошового обігу було значною мірою пов'язане з деякими історичними подіями, які певною мірою вплинули на становлення електронізації розрахунків. Так, Кочергін Д.А. пропонує 2 етапи електронізації грошової сфери, перший з яких розпочинається появою кредитних та дебетних карток), а другий впровадженням в обіг смарт-карток [19].

На нашу думку з позицією даного автора можна погодитися, але її можна поділити відповідно до появи носіїв або засобів переміщення електронних грошей (рис.1.1).

Більш детальне дослідження представлених етапів, дає змогу стверджувати, що поштовхом для розвитку електронного грошового обігу був саме телеграфний переказ в США. Збільшення обсягів електронної торгівлі, загострення конкуренції між різними фінансовими установами та пошук

суттєво нових засобів платежу стимулювали стрімкий розвиток електронних розрахунків, який потребував законодавчого регулювання.

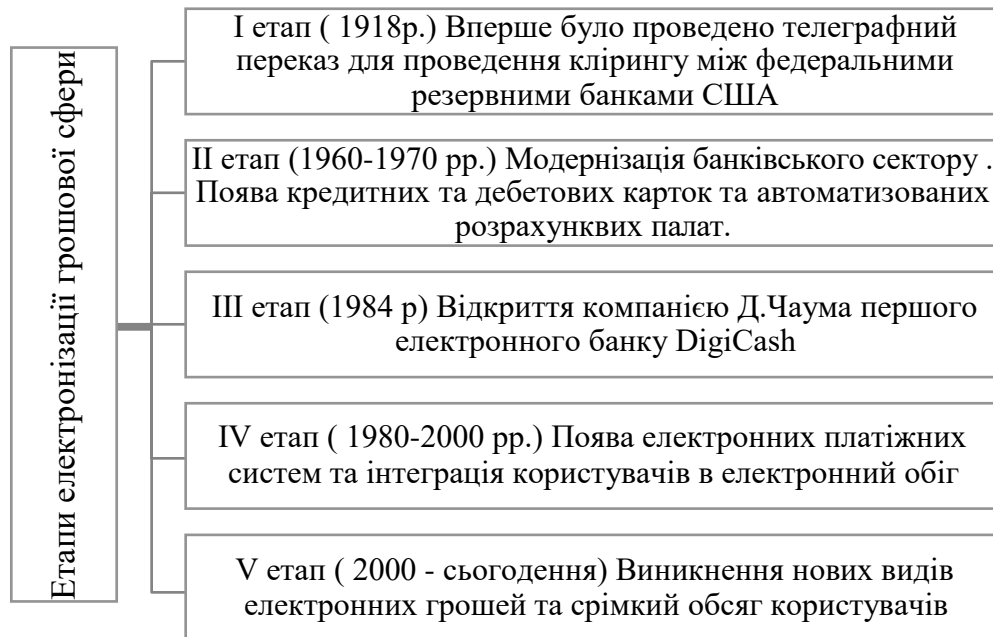

Рисунок 1.1 – Етапи електронізації грошової сфери

Джерело: складено автором на основі [52]

Одне з найбільш поширених тлумачень поняття «електронні гроші» (ЕГ) надає Банк міжнародних розрахунків, який стверджує що вони «представлені у вигляді вартості, що має можливість зберігатися на електронних носіях таких як чіпові картки чи накопичувачі на жорсткому диску комп'ютера» [1]. Але на нашу думку, найбільш точно розкриває суть даного поняття, визначення, що було оприлюднено Європейським центральним банком у «Звіті про електронні гроші»: ЕГ – це грошова вартість, що може зберігатися в електронному вигляді за допомогою технічних пристроїв і широко використовується при здійсненні платежів підприємствами, без використання банківських рахунків, але яка розглядається як наперед оплачений інструмент [5]. В даному визначенні чітко окреслено, що ЕГ є неперсоніфікованим платіжним засобом та мають власний обіг.

Звичайно, ЕГ є відносно новим предметом для вивчення. Саме тому, варто відмітити значний інтерес в даному питанні зарубіжних та вітчизняних

вчених-практиків (Додаток А). Аналіз даних визначень дає змогу виокремити декілька напрямів трактувань їх визначення (табл. 1.1). Крім того, зауважимо, що вчені не уподібнюють їх з безготівковими розрахунками, але ж, в свою чергу, не відносять їх до готівкових грошей. Зокрема, більшість вчених схильні до думки, що електронні гроші є по суті електронним аналогом готівкових грошей, що перебувають в обігу у вигляді електронних записів.

Таблиця 1.1 – Основні підходи до визначення сутності електронні гроші

ПІБ	Різновид депозит. грошей	Різновид кредит. коштів	Аналог готівковим коштам	Аналог платіжних інструментів	3-тя форма грошей	Актив у вигляді дебіт. Заборгованості	Електронне збереження грошової вартості
Шишкова Н. Л.					+		
Савлук М.І.	+						
Несходовський І.С.			+				
Єгорова Ю.					+		
Івасів Б.С.			+	+			
Кравчук В.			+	+			
Алексеевко М.Д.		+					
Алексеева Г. І.							
Радіонова І.Ф.	+						
Батракова Т. І.							+
Лісіца Т. А						+	
Завгородній А. Г.		+					
Грязновий А.Г.							+

Джерело: складено автором на основі [6, 7, 9, 10-13, 16, 20, 26, 33, 55]

Збільшення обсягів розрахунків з ЕГ стимулювало прийняття ЗУ «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05. 04. 2001 № 2346-14, в

якому визначено поняття ЕГ як одиниця вартості, яка зберігається на електронних пристроях та приймається у вигляді засобу платежу іншими особами, ніж та, що їх випускає, і також є грошовим зобов'язанням даної особи, що проводиться в безготівковій або готівковій формі [44].

Характеризуючи ЕГ, в першу чергу, варто зазначити:

- їм притаманна здатність до накопичення, що представлена в конкретній валюті;
- вони є засобом платежу між особами;
- зберігаються в електронному вигляді і надходять в обіг лише після конвертації їх на традиційні гроші.

Фактично вони є повноцінними заміниками традиційній формі розрахунків, що використовуються для різного роду платежів, не потребують залучення банківських рахунків і обміну на готівку, а їх використання забезпечують спеціальні технічні пристрої. Однак відсутність достатньої обґрунтованості сутності ЕГ зі сторони бухгалтерського обліку не дає можливості враховувати особливості проведення електронних розрахунків суб'єктами їх використання при обліковому відображенні подібних операцій. Також, незлагодженість понятійно-категоріального апарату даної теми дослідження перешкоджає використанню таких понять як «гроші», «електронні гроші», «безготівкова форма» (рис. 1.2) при побудові організаційно – методичних аспектів ведення бухгалтерського обліку електронних розрахунків.

	Безготівкова форма	Електронні гроші	Готівка
Носій	Записи на рахунках в банках	Цифрова пам'ять комп'ютера чи іншого електронного носія інформації	Папір, метал
Ідентифікація з держателем	Відсутня	Відсутня	Повна
Обмеження у використанні	Без обмеження	Обмеження щодо використання визначено законодавством	Обмеження щодо використання визначено законодавством
Ліквідність	Абсолютно відносна	Відносна	Відносно абсолютна

Рисунок 1.2 – Порівняльна характеристика сучасних форм грошей

Джерело: складено автором на основі [30]

Крім того приведений вище аналіз існуючих дефініцій ЕГ в економічній літературі, а також підходів, що дозволяють визначити їх характерні риси, дав змогу систематизувати наступні компоненти даного поняття (рис. 1.3). Аналіз приведених даних дає можливість узагальнення та уточнення понятійно-категорійного апарату бухгалтерського обліку в розрізі досліджуваного питання. Так, під поняттям ЕГ слід розглядати грошові кошти підприємства, що знаходяться на електронному пристрої у вигляді запису (діяльність забезпечується на програмній основі, за допомогою карток чи мобільних мереж), залучені в обіг відповідно до встановлених законодавством норм із забезпеченням їх національною валютою та реалізує здійснення розрахункових операцій в електронних платіжних системах. Подібний підхід до встановлення сутності ЕГ за допомогою синтезу їх компонентів дає змогу визначити їх сутність як об'єкта бухгалтерського обліку [47].

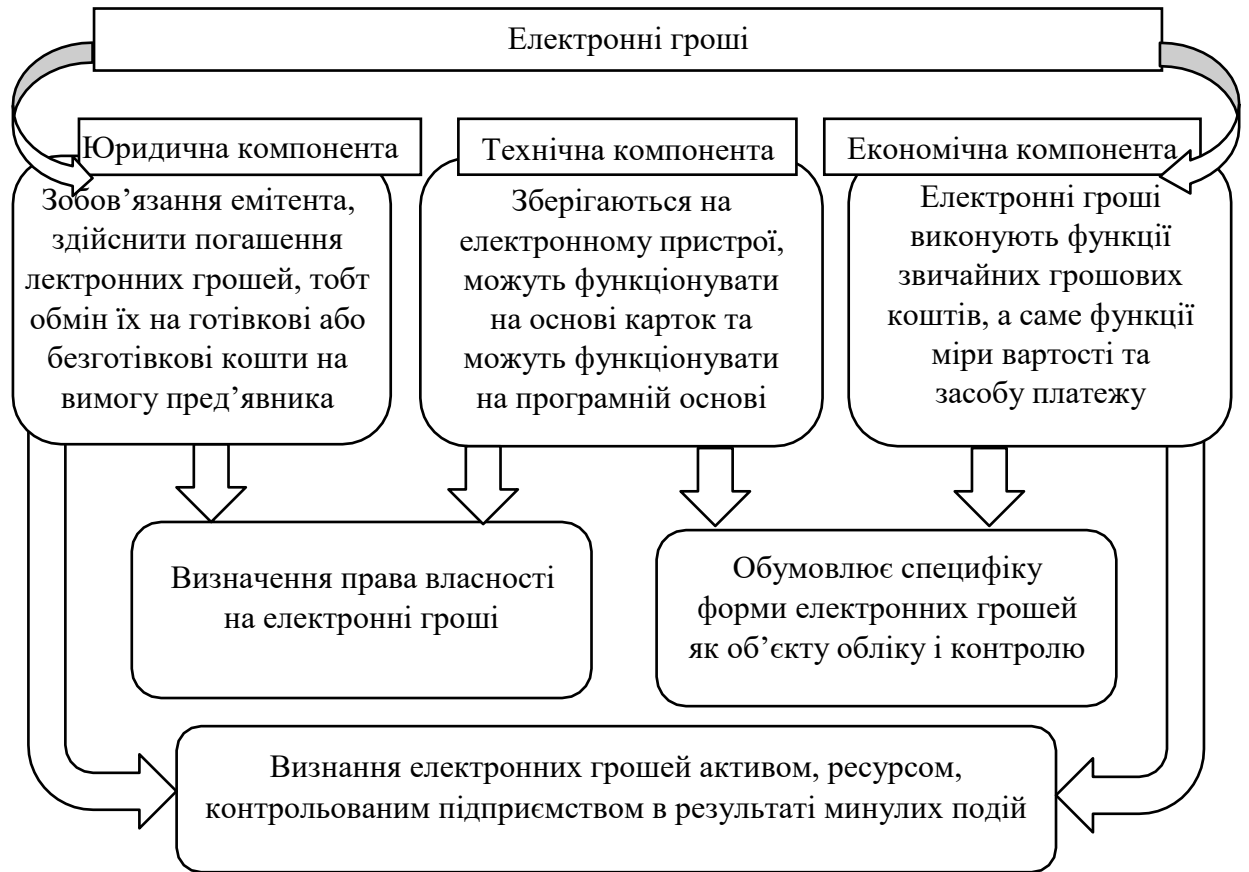

Рисунок 1.3 – Компоненти ідентифікації поняття ЕГ

Джерело: складено автором на основі [47]

Як бачимо, ЕГ притаманні властивості як безготівкових, так і готівкових форм грошей. Стрімке поширення даного виду розрахунків обумовлене деякими економічними факторами, зокрема відносно низькою собівартістю та зручністю при здійсненні розрахунків.

Якщо розглядати дане питання з позиції бухгалтерського обліку, то ЕГ є відносно новим предметом вивчення. Для більш детального дослідження методологічних і організаційних аспектів бухгалтерського обліку варто ознайомитися з їх класифікацією (Додаток Б). Класифікацію можна розглядати як допоміжний інструмент для вирішення актуальних проблем обліку ЕГ у подальших дослідженнях [50].

Слід зазначити, що на сьогоднішній день відсутня і єдність думок вчених, щодо єдиної класифікації ЕГ як об'єкта бухгалтерського обліку на вітчизняних підприємствах. Але чітко структурована система

класифікаційних особливостей ЕГ є важливим елементом побудови організаційно-методичних положень щодо їх відображення в обліку та реалізація інформаційного забезпечення як для проведення самих операцій так і здійснення контролю за ними. Використання запропонованої класифікації дасть можливість структурувати необхідну інформацію про здійснені операції з ЕГ у спосіб, що сприяє утворенню в подальшій діяльності інформації, доречної для прийняття управлінських рішень щодо доцільності та результатів використання ЕГ в практичній діяльності підприємства.

Також доцільно окреслити ряд переваг, які притаманні ЕГ. До них можна віднести наступні:

- Доступність. Щоб здійснити будь яку банківську послугу традиційним розрахунком користувачу потрібен банк, або банкомат, для здійснення операції ЕГ потрібен лише доступ в Інтернет та мобільний телефон.
- Зручність. Однією з найбільш вагомих переваг є можливість здійснення операцій в режимі 24/7, без прив'язки користувача до конкретної країни. Адже втрачаючи дорогоцінний час на заповнення квитанцій, черги в банках ми могли б його використати в більш вигідний для нас спосіб.
- Мобільність. Можливість проведення розрахунків в будь-якому місці з використанням технічних засобів та доступом до мережі Інтернет.
- Безпечність. Системи ЕГ забезпечують своїх користувачів та їх кошти високим рівнем захисту.
- Простота використання. На сьогоднішній день для користування ЕГ не потрібні додаткові знання в ІТ сфері, електронні розрахунки під силу здійснювати кожному.
- Анонімність. Для ідентифікації клієнта системи електронних платежів потребують мінімальний пакет документів та дають можливість проводити анонімні платежі.

– Оперативність. Розрахунки ЕГ проводяться з мінімальними затратами часу.

– Підтримка мікроплатежів. ЕГ дають можливість своїм користувачам проводити розрахунки з еквівалентом від 0,1 до 10 доларів США [14].

Отже, проаналізувавши етапи електронізації грошової сфери, склавши порівняльну характеристику сучасних форм грошей розуміємо переваги ЕГ, які з кожним роком стрімко збільшують кількість вітчизняних компаній, які обирають даний вид розрахунків. Однією із вагомих причин збільшення попиту на електронні розрахунки є ріст електронної комерції в нашій державі та й в усьому світі. Але зі збільшенням даного виду розрахунків все гостріше постає питання врегулювання розрахунків даного типу на законодавчому рівні. На нашу думку, вагому роль при виборі способу розрахунку грає інформаційна грамотність користувачів та їх довіра до відносно нових засобів розрахунку.

1.2 Роль електронних платіжних інструментів на підприємстві

На сьогоднішній день стрімкого розвитку набуває питання, щодо використання ЕГ для розрахунків між підприємствами та фізичними особами. Пояснення даній тенденції абсолютно логічне дивлячись на науково-технічний процес, розвиток інформаційних технологій, збільшення користувачів електронних платіжних інструментів та загальносвітова тенденція цифрової трансформації суспільно-економічних відносин.

На ринку представлено два види ЕГ. Перші функціонують на базі карток, другі – на базі мереж. Але обидва види, в свою чергу, поділяються на дві групи, анонімні і не анонімні. Анонімні дозволяють здійснювати операції без

ідентифікації (тобто як у випадку з традиційними купюрами), а другі - вимагають ідентифікації учасників грошової операції [42].

В той же час, користувачами ЕГ можуть бути представлені як фізичні особи, так і юридичні особи, котрі мають за мету використання електронних розрахунків для здійснення професійної діяльності. Дивлячись на це, розглянемо суб'єктну базу ЕГ в Україні (рис. 1.4).

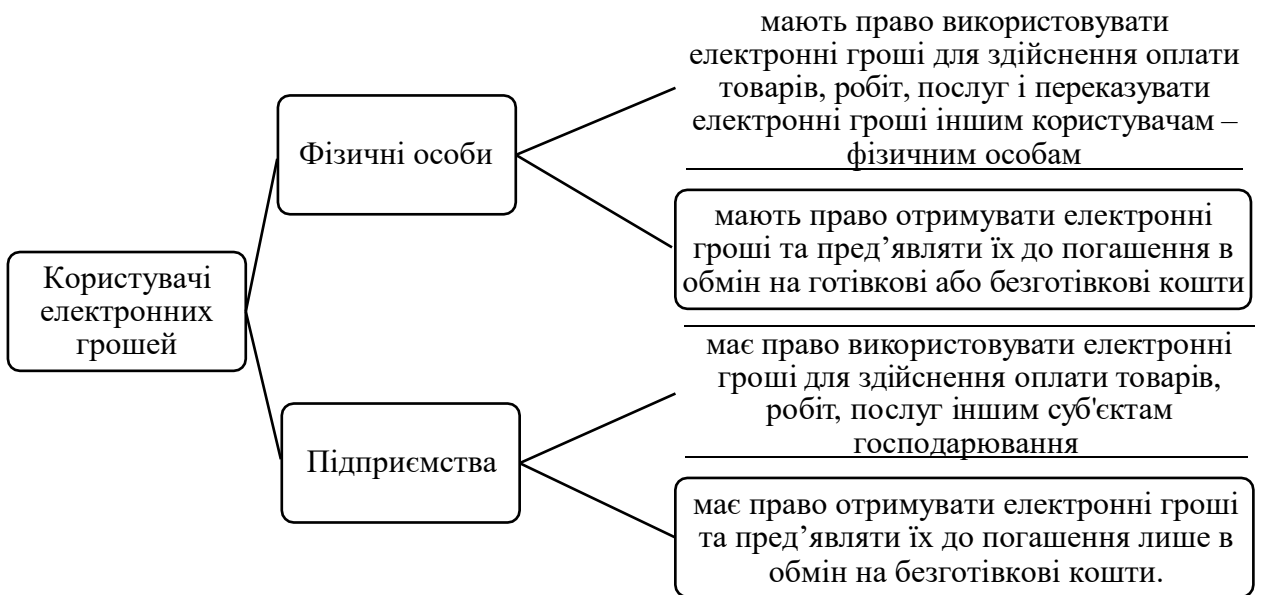

Рисунок 1.4 – Користувачі електронних грошей

Джерело: складено автором на основі [42]

Підприємство має можливість відкрити два електронних гаманці: один – для отримання електронної виручки за продані товари, роботи та послуги, а інший – для користувача, тобто оплачувати товари, роботи, послуги, які були одержані від іншого підприємства. Використання подібних електронних гаманців є доволі легким та зручним способом управління власними грошовими ресурсами, так як його здійснення можливо через мобільний додаток в будь-який зручний час.

Головною відмінністю, яка б відрізняла готівкові розрахунки від безготівкових є конфіденційність та неперсоніфікованість. Так, наприклад банківська картка завжди відкривається суміжно з банківським рахунком,

який, в свою чергу, відкритий на конкретну особу, про яку банк має інформацію щодо її особових даних.

Розглянемо конкретні переваги використання електронних розрахунків підприємством.

По-перше, враховуючи значне спрощення процесу купівлі та підвищення кількості потенційних покупців, збільшаться обсяги продажу товарів.

По-друге, відбудеться скорочення витрат на обслуговування готівкових операцій (зокрема, витрати пов'язані з інкасацією) та завдяки пришвидшенню обороту у підприємства збільшується обсяг вільних оборотних коштів, що безпосередньо пов'язане з прибутком підприємства.

По-третє, швидкість та експлуатаційна надійність скорочують витрати на дані операції. Як висновок, вказані вигоди, по різному, але впливають на збільшення прибутку фірми, а це, в свою чергу, стимулює підприємство на розширення обсягів торгівлі [57].

Якщо взяти до уваги, що в більшості випадків ЕГ є індивідуалізованими, вони також дають змогу торговцям створювати та пропонувати індивідуальні програми для стимулювання споживання. Торгові мережі використовують інформацію про окремого свого клієнта для надання йому індивідуальних знижок та бонусів. Хоча, бонуси та знижки самі по собі не є електронними засобами розрахунку, так як не мають єдиного грошового еквівалента та їх неможливо обміняти на реальні гроші. Банки часто запроваджують програми бонусування при електронних розрахунках для стимулювання цього інструменту. Отже, роздрібна торгівля також отримує додатковий поштовх до розвитку.

Зі свого боку, розширення обсягів електронних розрахунків стимулює збільшення зайнятості та економічного зростання (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Вплив електронних платежів на споживання та економічне зростання: логічні взаємозв'язки

Джерело: складено автором на основі [20, с. 11].

Отже, зі створенням повноцінного регулювання обсягів електронних розрахунків та забезпечення законодавчого контролю за здійсненням подібних операцій, розвиток електронних грошей є одним із фундаментальних факторів економічного зростання.

Не дивлячись на беззаперечні переваги здійснення електронних розрахунків, в деяких джерелах сформовано ряд недоліків та проблем з їх використанням. Так основні недоліки електронних розрахунків можна систематизувати в три групи (Додаток В). Дана систематизація є доволі умовною, так наприклад проблема шахрайства стосується, як до фізичною, так і до правової безпеки.

До першої групи віднесемо проблеми, що базуються на фізичній безпеці електронних розрахунків. Тобто ті проблеми, з якими може стикнутися користувач при безпосередньому зберіганні грошей на картках чи електронних гаманцях.

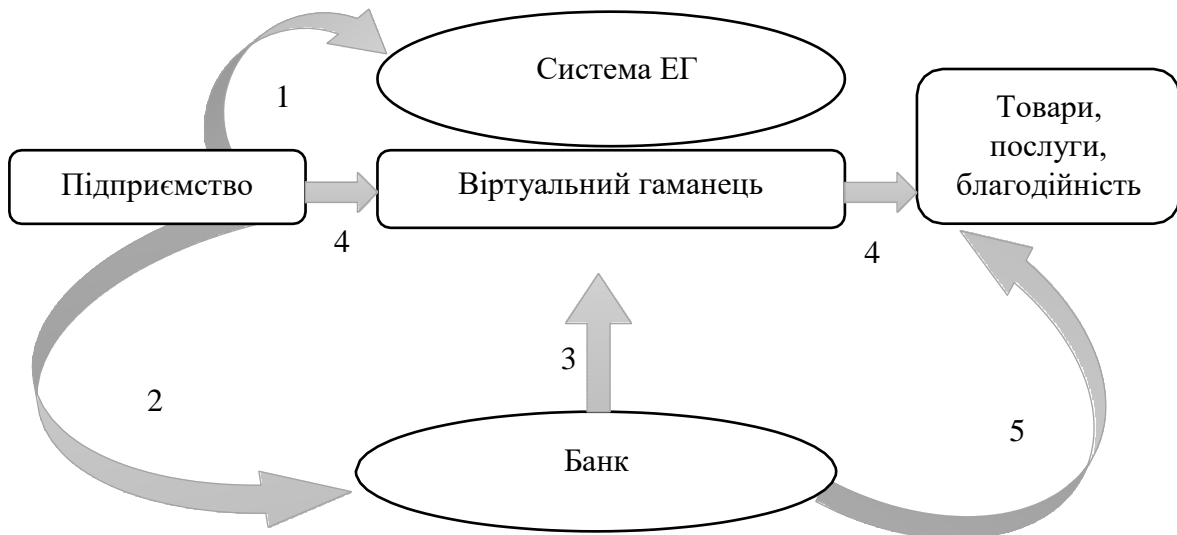
В даній ситуації доречно було б висловити припущення про шахрайські дії, на які може бути наражений користувач ЕГ. Беззаперечно, на сьогоднішній день існує безліч надійних методів захисту, але не потрібно випускати з уваги той факт, що крадіжка коштів може бути здійснена за допомогою інноваційних методів. А пошуки шахрая, який здійснив злам електронного гаманця є безнадійним.

Ще однією проблемою є вірусні та хакерські атаки. Свіжим прикладом даної небезпеки є хакерська атака в 2017 році на українські підприємства під назвою «Petya». Так, вона була не пов'язана з викраданням грошей, але подібний вид вірусу є результатом часткового або повного припинення функціонування системи, що провокує чималі грошові втрати. Подібна ситуація може статися при виході з ладу електронної платіжної системи через технічні причини.

Друга група проблем пов'язана з правовою безпекою коштів та в переважній більшості висвітлює недоліки, пов'язані з недосконалістю законодавства України. Особливим видом недоліку, на нашу думку, є анонімність, так як в попередньому пункті дипломної роботи дана особливість була представлена у вигляді переваги. Проте, у вітчизняних реаліях дана функція може бути каталізатором процвітання тіньової економіки, хабарництва та уникненню від оподаткування.

Все ж таки дивлячись на проблеми, які були представлені в перших двох групах, можна знайти способи та шляхи для вдосконалення правових та технічних нюансів, а от третя група включає недоліки, які властиві ЕГ внаслідок самої їх сутності і просто не можуть бути усунуті.

Розглянемо особливості розрахунків ЕГ на підприємствах України (рис. 1.6). Варто зазначити, що мова йде про віртуальні ЕГ, які не є безготівковими розрахунками при використанні реальних грошей. Їх використання є обмеженим придбанням і продажем віртуальних товарів всередині мережевої спільноти.

1. Підприємство реєструється у системі ЕГ і створює «віртуальний гаманець»
2. Підприємство вносить на банківський рахунок реальну валюту (національну або іноземну) будь-якими можливими способами (через касу, банкомати, електронний банкінг і т.д)
3. Банк-агент системи емітує ЕГ, які відображаються у «віртуальному гаманці» підприємства.
4. Підприємство розраховується з «віртуального гаманця» за покупки, з іншими СГ, які співпрацюють з обраною системою ЕГ
5. Торговці через банки-агенти системи конвертують ЕГ у реальну валюту і таким чином виводять засоби з системи ЕГ на банківські рахунки або у готівковий обіг.

Рисунок 1.6 – Схема розрахунків з використанням ЕГ

Джерело: складено автором на основі [38]

Підприємство укладає відповідні договори з банком про проведення розрахунків з ЕГ, в яких обумовлюються всі правила їх проведення. Підприємство вносить гроші на банківський рахунок, тим самим створюючи електронний гаманець, на який банк зараховує ЕГ. Електронний гаманець має відмінності від поточного рахунку, головна з яких – відсутність ідентифікації клієнта.

ЕГ, що були завантажені банком на електронний гаманець, перебувають у повній власності даного підприємства. Поповнення «гаманця» може відбуватися через касу банків, з якими співпрацює дана платіжна система, через перекази з платіжних карток, банківських рахунків та таксоматів.

Банк зобов'язаний вести облік грошей, які надходили від підприємства для оплати ЕГ на окремих рахунках банку за кожним видом електронних пристроїв та кожною платіжною системою [41]. Персоніфікований облік за кожним власником електронних грошей не ведеться, на відміну від обліку коштів на поточних банківських рахунках підприємства, які в обов'язковому порядку проходять ідентифікацію. В даному випадку на рахунках банку відображається лише дві операції момент зарахування ЕГ переказом готівкових коштів на рахунок банку, та момент погашення – зарахування коштів, що забезпечували банківські зобов'язання, на рахунок підприємства електронних грошей чи видача їх у вигляді готівки [37].

Отже, рух ЕГ в повній мірі проводиться поза межами банківських рахунків, за допомогою «електронних рахунків».

З одного боку, подальше використання електронних розрахунків має достатньо вагомі переваги та сприяє розвитку вітчизняної економіки. Використовуючи дану систему розрахунків держава суттєво скоротить витрати, які необхідні при випуску та зберігання грошової маси.

З іншої сторони, ЕГ доволі новий вид розрахунків і не дивно, що існує низка проблем з їх використанням, яку потрібно вчасно вирішувати. Існуючі ризики з використання електронних розрахунків, так чи інакше беруться до уваги в закордонній практиці при формуванні нормативно-правового забезпечення та при аналізі економічних взаємозв'язків. Саме тому, аналіз світових особливостей ринку електронних розрахунків, є нашим подальшим завданням в даній роботі.

1.3 Особливості розвитку ринку електронних грошей в різних країнах світу

Поширення ЕГ на світових теренах є досить нерівномірним. На даному етапі розвитку можна виділити країни, які лідирують за обсягом емісії ЕГ та кількістю операцій з ними. Географічний показник поширення електронних розрахунків має декілька причин. Насамперед, це пов'язано з досить різним рівнем технологічної оснащеності та відповідної інфраструктури тієї чи іншої країни; станом відповідного законодавства для розвитку даної сфери розрахунків; та різними вимогами до своїх користувачі, які висувають платіжні системи при випуску ЕГ.

Значна кількість розвинених країн світу пройшла етап становлення та впровадження електронних розрахунків. Вивчення світового досвіду, щодо удосконалення функціонування електронної комерції є дуже показовим для нашої країни, яка зараз знаходить на відносно початковому етапі розробки нормативно-правового забезпечення використання нових інструментів у економічній діяльності (Додаток Г).

Не дивно, що найбільшого визнання ЕГ отримали в економічно розвинених країнах світу, де активно розширюється сфера комп'ютерних технологій, новітніх платіжних інструментів та запровадження перших платіжних систем, це стосується насамперед Сполучених Штатів Америки, країн Європейського Союзу, Японії та інших розвинених країн Азії.

Проаналізувавши дані Банку міжнародних розрахунків, стає зрозуміло, що найбільш інтенсивне використання електронних розрахунків проводиться в Азії, а саме близько 2 млрд у Сінгапурі та 1,5 млрд. в Японії у 2018 році [37].

Поширення електронних розрахунків в Європейському союзі відбувалося не так швидко, як очікувалось. Загальний обсяг операцій з електронними грошима спираючись на дані Європейського Центрального банку, у 2018 році становили лише 1,4 млрд. транзакцій, що у вартісному

еквіваленті складає 33 млрд. євро. Ці обсяги становили 1,8% від загальних транзакцій. Дивлячись на дані показники, цілком зрозуміло що кількість електронних розрахунків в загальному обсягу транзакцій займають досить низькі позиції, поступаючись іншим платіжним інструментам.

Характеризуючи за типами обсяги емітованих ЕГ в Євросоні, то все ж таки більшість з них реалізовано за допомогою смарт-карток, майже 65%. Ця тенденція не є випадковою, так як історично більшість європейських країн націлено спрямовують свою діяльність на використання платіжних карток.

Більшість європейських країн встановили посилений контроль над обліком фінансових операцій з ЕГ. Спираючись на дані FATF (групи розробки фінансових заходів по боротьбі з відмивання грошей), в Європі започатковано роботу підрозділів з фінмоніторингу, які контролюють платежі, що викликають підозри пов'язані з відмиванням грошей.

Протягом багатьох років на першому місці розрахунків в Сполучених Штатах Америки були чекові розрахунки. На сьогоднішній день розрахунки чеками на одну особу зрівнялися з показниками в Європейському Союзі. Одним із нових платіжних переплачених інструментів, на які слід загострити увагу є «платіжні картки зі збереженням вартості», розрахунки за допомогою яких зростають протягом останніх років. Дані картки містять інформацію щодо знаходження коштів на рахунках в банках, а також надають доступ до цих грошей їх власнику (отже, гроші не перебувають безпосередньо на картці). Основною особливістю, що притаманна подібним карткам є їх анонімність, в той час як дебетові передплачені картки випускаються на ім'я конкретної особи та пов'язані з платіжним рахунком [49]. Подібні властивості дають змогу їх широкого використання в формі подарункових сертифікатів у мережеских магазинах, у якості дорожніх грошових карт для зарахування заробітної плати, тощо.

Взагалі, саме США, в більшості наукових видань, вважаються місцем, де зароджувалась поява «електронних грошей». Дану ідею було започатковано вченим Д. Чауманом, яку активно підхопили вчені та наковці по всьому світу

та почали удосконалювати ідеї щодо реалізації електронних грошей. Зараз найбільш використовуваним провайдером в країні є система PayPal.

На сьогоднішній день найбільш вживаною електронною платіжною системою вважається PayPal, саме вона дає змогу фізичним та юридичним особам проводити миттєві розрахунки та перекази у 190 країнах світу за допомогою e-mail адреси. В даній системі нараховується майже 110 млн активних рахунків користувачів, що мають змогу використовувати ЕГ. Аналізуючи дані 2016 року компанія здійснила обробку платежів на суму майже 118 млрд дол. США [4].

Так, в обліку ЕГ у США вважаються активом, тобто власністю, саме тому до них застосовують податкові принципи, що застосовуються і до обліку приватної власності. ЕГ не розглядаються як валюта для визнання прибутку чи збитку, підприємства мають включати справедливу вартість ЕГ в якості оподаткованого доходу, лише коли вони використовуються для сплати товарів чи послуг. Справедлива вартість ЕГ визначається на дату її одержання у еквіваленті до долару США для цілей оподаткування.

Також, підприємство може мати віртуальний прибуток або збиток. Спираючись на стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності США, стратегія оцінки ЕГ має бути описана в обліковій політиці підприємства, та в майбутньому дані ЕГ мають бути переоцінені відповідно до обраного методу оцінки нематеріальних активів.

Так, в силу низького рівня розвитку фінансових установ, що представлений в Азії та Африці, розвиток електронної комерції відбувається в досить специфічний спосіб. Так, наприклад, за даними Світового Банку близько 40% населення в Індії та більше 80% – в Африці досі залишаються за межами покриття банківськими послугами.

В той же час, в представлених регіонах в останні роки активно розвивається ринок операторів мобільного зв'язку, завдяки чому в деяких країнах є можливість запровадження досить нових платіжних послуг з використанням мобільних ЕГ. Користувачі мобільних мереж, за допомогою

передплати послуг мобільного зв'язку, мають можливість здійснювати оплату товарів чи послуг в торгових мережах.

Системи ЕГ також досить активно розвиваються серед таких країн Азії як Філіппіни, Індія, Бангладеш та ін. В даному регіоні системи ЕГ пройшли шлях еволюції від систем переказу грошей. Відбулося це завдяки застосуванню мобільного зв'язку для передачі коштів та ведення клієнтських рахунків, на яких зберігаються передплачені кошти [49].

Особливої уваги слід приділити розвитку ЕГ в Російській Федерації. В країні електронна комерція розвивається саме в онлайн-сегменті і найбільш відомі корпорації (WebMoney, Yandex.Money) провадять експансію на ринку СНД. Опираючись на статистику Центрального банку РФ на початок 2018 року в країні представлено близько 70 небанківських кредитних установ, яким надається право випуску ЕГ. Електронні розрахунки використовує майже 35% дорослого населення для придбання товарів в магазинах, при здійсненні переказу між електронними гаманцями користувачів та при розрахунках з банками чи державними органами і т.д.

В РФ методика бухгалтерського обліку електронних розрахунків, як і в нашій країні, є на законодавчому рівні не до кінця врегульованою. Проте бухгалтери, що працюють з даним видом розрахунків, в своєму арсеналі мають пару відпрацьованих прийомів щодо відображення ЕГ в бухгалтерському обліку:

1) ЕГ визнаються фінансовими вкладеннями та мають обліковуватися на відповідних рахунках (дане питання чітко регламентовано нормами Цивільного кодексу РФ);

2) універсальний підхід, що регламентує ведення обліку майна підприємства в національній валюті (в даному випадку пропонується відображати облік ЕГ на рахунку «спеціальні рахунки в банках») [56].

Останнє десятиліття характеризується поступовим звуженням готівкових розрахунків, ЕГ більш активно залучаються в обіг різних країн

світу і наша держава не є виключенням, хоча запровадження даного виду розрахунку в силу деяких факторів є нерівномірним.

В країнах, що запровадили радикальне регулювання електронних розрахунків лише банки можуть бути емітентами (Республіка Білорусь, Україна), а в країнах з ліберальним регулюванням емітентами можуть бути банківські та небанківські установи (РФ, Японія, країни ЄС, Республіка Молдова, США).

В Україні випуск ЕГ може здійснюватись виключно банками. На сьогоднішній день 23 банкам надається право здійснювати емісію ЕГ (Додаток Д), та співпрацюють в межах платіжних інструментів та платіжних систем, таких, як Національна платіжна системи «ПРОСТІР», Visa та «Глобал Мані», «FORPOST», «ALFA-MONEY», MasterCard, ХРАУ тощо [2].

Отже, детальний аналіз обсягу ЕГ та особливості їх обліку в Україні є досить актуальним питанням, яке буде досліджено в Розділі 2 даної роботи.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПІДПРИЄМСТВІ

2.1 Оцінка обсягу електронних грошей та стану електронних платіжних систем в українській економіці

На етапі реформування вітчизняного економічного устрою вивчення науково-теоретичних принципів становлення міжнародних електронних систем спираючись на узагальнені практики розвинутих країн, зокрема країн ЄС, є першочерговою необхідністю для забезпечення конкурентоспроможності України на ринку електронної комерції.

Електронна комерція посідає вагомe місце при формуванні інформаційної економіки держави, що, в свою чергу, з одного боку потребує розвинутої інфраструктури надання послуг в режимі онлайн, а з іншого – сприятливих умов для становлення інноваційного підприємства. Саме тому вивчення поточного стану сфери платіжних послуг та визначення причин, що позитивно впливають на створення інноваційного інструментарію електронної комерції та розвиток електронних платіжних систем є об'єктивною необхідністю.

Однак, на сьогоднішній день офіційна статистика обігу ЕГ не ведеться, зокрема це стосується кількості користувачів, розміру емісії електронних зобов'язань, розміру та кількості транзакцій, а дані, що представлені на ринку, є доволі приблизними. Ускладнення при подачі даних заключається також в тому, що статистична інформація оновлюється із запізненням. Так наприклад, річний звіт НБУ за 2019 рік, який відображає інформацію щодо поточного стану ЕГ, платіжних систем та електронних гаманців був опублікований в травні 2020 року [8].

Тому, для того, щоб проаналізувати динаміку ЕГ, нами було взято період часу до 2019 року включно, однак, основний акцент на період 2014- 2018 рік і

на 2019 рік окремо. Так як інформація про електронні гроші і так відстає у часі, ми вирішили не брати 2020 рік, щоб не спекулювати недостовірною інформацією.

Основні дані в динаміці з 2014 по 2019 рік представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Показники використання електронних грошей в Україні, 2014-2019 рр.

Назва показника	2014	2015	2016 ^{Рік}	2017	2018	2019
Обсяг випущених ЕГ банками емітентами, млн грн	12,5	30,7	40,4	59,9	83,2	203
Обсяг операцій із ЕГ, млн грн.	1425	3237	2986	2931	7225	16714
Загальна кількість ел.гаманців, млн шт.	33,7	40,4	45,7	52,9	62,7	74
Коефіцієнт трансферабельності ЕГ	11,2	10,4	7,1	4,8	8,6	8,2

Джерело: складено автором на основі [46]

У 2019 році показники використання ЕГ порівняно з 2018 роком зросли. З урахуванням всього досліджуваного періоду, ми спостерігаємо стабільну зростаючу динаміку показників ЕГ (рис. 2.1). Зокрема, обсяг випущених ЕГ у 2019 р. порівняно з 2018 роком зріс на 140 % (із 83,2 до 203 млн грн). Майже у 2,5 рази зріс обсяг операцій із ЕГ – на 9489 млн грн (з 7 225 до 16714 млн грн) у 2019 році порівняно з попереднім роком. Кількість електронних гаманців збільшилася на 11,3 млн грн, або на 18% – з 62,7 до 74 млн шт.

Рисунок 2.1 – Обсяг випущених ЕГ, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [46]

За даними НБУ у 2019 році, якщо порівняти з 2018 роком, банки-емітенти збільшили такі показники:

- обсяг випущених ЕГ збільшився майже у 2,5 рази порівняно з попереднім роком з 83,2 млн грн до суми у 202,9 млн грн, різниця складає 119,7 млн. грн.;
- кількість «електронних гаманців» зросла на 17% (на 11,2 млн шт.) з 62,7 млн шт. до показника у 73,9 млн шт.;
- обсяг операцій з електронними грошима – у 2,3 рази (на 9 489 млн. грн.) з 7 225 млн грн до 16 714 млн грн [34].

У 2019 році спостерігалася тенденція збільшення обсягів ЕГ, це пояснюється тим, що у 2018 році проводилися роботи над удосконаленням системи електронних платежів НБУ та подальшим її розвитком. Зокрема, НБУ зазначає, що дана система була переведена на модернізовані міжнародні стандарти обміну фінансовими повідомленнями і було успішно впроваджено новий інструментарій безготівкових переказів коштів. Перш за все, йдеться про впровадження стандартів ISO 13616 (номера банківського рахунку IBAN)

та ISO 20022, що активізувало абсолютно нові функціональні здатності та гармонізацію системи з міжнародними платіжними платформами, стандартами та директивами [8].

Загалом, в 2019 році відбулося збільшення обсягів випущених ЕГ та обсягів транзакцій з ними більш ніж у 2 рази. НБУ це явище коментує як «зростання інтересу учасників ринку до цього платіжного інструменту». Аналізуючи дані НБУ станом на 31 грудня 2019 року спостерігається об'єктивне зростання порівняно з 2018 роком: обсягу випуску ЕГ – до 203 млн грн (майже у 2,5 рази), обсягу операцій з ЕГ – до 16,7 млрд. грн (більше ніж у 2,3 рази).

Розрахуємо коефіцієнт трансферабельності ЕГ за формулою (2.1)

$$k_T = \frac{O_e}{A_e}, \text{ де} \quad (2.1)$$

O_e – загальна сума операцій з ЕГ;

A_e - загальний обсяг випущених ЕГ в млн. грн.

Коефіцієнт трансферабельності ЕГ дає змогу розрахувати і швидкість їх обігу, адже кількість і обсяг здійснення електронних платежів має вплив і на обіговість даного виду грошей між учасниками грошового обороту. Значення коефіцієнта трансферабельності ЕГ вказує, інтенсивність руху ЕГ, тобто середню річну кількість разів витрачання електронної грошової одиниці на купівлю товарі, робіт, послуг. Так, розрахункове значення коефіцієнту трансферабельності ЕГ знижується протягом 2014–2016 рр.: 11,2 у 2014 році, а далі відбувається зниження коефіцієнту на 7,5% – 10,4 у 2015 році, і на 29,4% до 7,1 у 2016 році. На зниження даного коефіцієнта вплинуло збільшення темпів зростання активних електронних гаманців у порівнянні зі зниженням обсягу та частоти проведених транзакцій. Коливання показників коефіцієнту трансферабельності відображає зміни грошового попиту та платежів за

допомогою ЕГ. Так, у 2018-2019 роках простежується зростання показників трансферабельності та швидкості облігу ЕГ, це пояснюється тим, що вітчизняні підприємства відчули зростання альтернативної вартості утримання електронних грошових активів у національній валюті.

Не дивлячись на доволі швидкі темпи поширення ЕГ в останні роки, як показують дослідження Mastercard SME Monitor, вітчизняні підприємства відрізняються одним із найнижчих показників електронних розрахунків серед європейських країн. На сьогоднішній день частка МСБ в Україні, що мають можливість надавати своїм клієнтам електронну оплату за товари, роботи, послуги становить лише 38%, а 62% домогосподарств працюють лише з готівковою формою розрахунків. Також у рамках даного дослідження вияснено, що 40% представників МСБ, що мають платіжні термінали, зазначили, що переважна більшість розрахунків проводиться в готівковій формі (понад 80%).

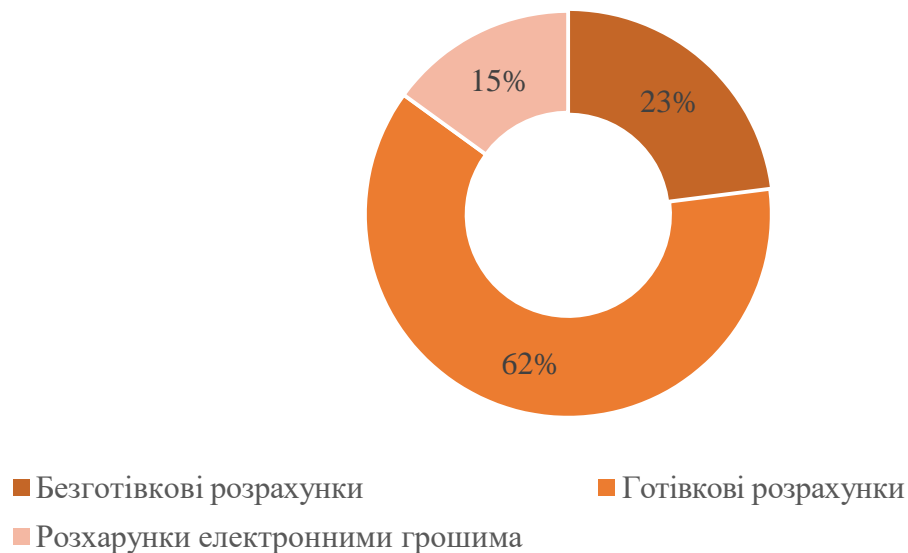

Рисунок 2.2 – Частка ЕГ в розрахунках вітчизняних підприємств

Джерело: складено автором на основі [8]

Для порівняння, найвищі показники з використання електронних розрахунків малого та середнього бізнесу є Греція, Польща, Чеська Республіка

та Словаччина, де в середній показник електронних розрахунків становить 75%. Так, наприклад у Греції високий рівень електронних платежів пояснюється тим, що місцеве законодавство регламентує обов'язкову терміналізацію малого та середнього бізнесу.

Представники бізнесу підтримують ідею переходу до електронного способу розрахунків, якому притаманні переваги як для користувачів, так і для представників МСБ. Основними каталізаторами цього процесу вони вбачають: можливість розширення власного бізнесу, що відповідатиме сучасним технологіям та саме бажання користувачів розраховуватись ЕГ. Переважна більшість представників МСБ визнають перевагу впровадження розрахунків ЕГ у простоті здійснення подібних оплат (64%).

НБУ представляє собою платіжну організацію та розрахунковий банк для двох утворених ним платіжних систем – Системи електронних платежів та Національної системи масових електронних платежів (ПРОСТІР). Національна платіжна система «ПРОСТІР» це внутрішньодержавна, банківська, багатомітентна платіжна система, що реалізує здійснення розрахунків через платіжні смарт-картки за допомогою технології, що була розроблена НБУ [35].

Дана система є одним з головних учасників у обігу ЕГ. Аналізуючи інформацію за 2019 рік кількість карток ПРОСТІР, емітованих банками – учасниками системи, підвищилась на 7% до 625,3 тис. шт., з них 77% - це частка активних платіжних карток (або 483,7 тис. шт.). Загалом обсяг операцій з використанням платіжних карток Національної платіжної системи «ПРОСТІР» та ЕГ у 2019 році становив 28 536 млн грн, що на 25% більше аналізованого періоду в 2018 році.

Загальна кількість операцій сягнула 24 219 тис. шт., що на 79% перевищило показники попереднього року. 73 % транзакцій з використанням платіжних карток «ПРОСТІР» було здійснено у власній мережі банків-емітентів системи [35]. Кількість міжбанківських операцій, що були оброблені Центральним маршрутизатором «ПРОСТІР» у 2019 році становила

2 997 тис. шт. , що на 46% перевищило показники 2018 року, а їх обсяг збільшився в два рази і становив 1969 млн. грн (рис.2.3).

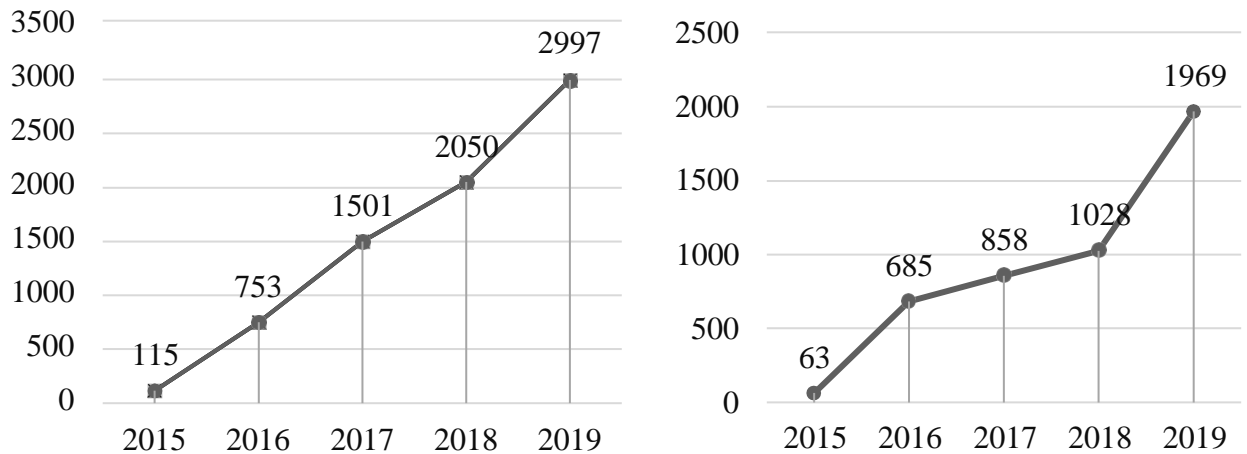

Рисунок 2.3 – Обсяг (млн грн) та кількість (тис шт.) операцій, здійснених із використанням платіжних карток ПРОСТІР

Джерело: складено автором на основі [15]

НБУ має амбітний план, який заключається в тому, щоб довести частку безготівкових розрахунків в Україні в 2020 році до 88%. І ці показники дійсно цілком реалізуючі, так як обсяги розрахунків без участі паперових грошей дійсно зростають. Аналізуючи дані регулятора, ще в 2010 році зняття готівки відбувалося в 14 разів частіше, ніж розрахунок пластиковими картками [36].

Таким чином, ми дослідили тенденції розвитку ЕГ в Україні, їх обсяги та динаміку. Попит на електронні гроші доволі мінливий і залежить від ряду факторів, які, в свою чергу, виступають як перевагами, що заохочують користувачів ЕГ, вітчизняні підприємства та посередників під час їх обігу, так і недоліками. В найближчі роки тенденція, щодо активного використання ЕГ збережеться. Відповідно зі збільшенням кількості операцій з ЕГ, зростатиме і потреба у відповідному їх обліку. Розглянемо питання обліку подібних операцій на вітчизняних підприємствах в наступному пункті даної роботи.

2.2 Облік електронних платіжних інструментів на підприємстві

Детальний аналіз бухгалтерського обліку електронних розрахунків в сучасних реаліях господарювання є необхідним, оскільки слугує підвищенням ефективності управління грошовими ресурсами домогосподарств через поліпшення розрахунково-платіжної дисципліни. Вивчення обліку та аналізу розрахунків з використанням ЕГ є також необхідним у зв'язку з державними реформами в грошово-монетарній сфері. Тому на підприємствах України важливо забезпечити прозорість розрахунків шляхом оптимізації електронних транзакцій та підвищення рівня надання послуг.

Первинні документи відображають кожен факт здійснення господарських операцій, завдяки чому можна одержати дані про діяльність підприємства за обрані періоди господарювання. Особливістю документування операцій із застосуванням ЕГ є потреба їх здійснення в електронній формі, так як ЕГ в більшості випадках використовуються через мережу Інтернет для здійснення онлайн оплати товарів, робіт або послуг.

Так до первинних документів, що використовують для відображення проведених операцій з ЕГ в бухгалтерському обліку (при придбанні чи погашенні) належить акт прийняття-передачі ЕГ. Цей акт інформує про кількість ЕГ та розмір комісії при їх придбанні чи погашенні. Первинним документом, що містить інформацію про операції з ЕГ в самій системі ЕГ є виписка операцій з даної системи, що відображає всі проведені операції в електронному гаманці всередині електронної платіжної системи. Також до первинних документів пов'язаних з ЕГ є заявка на придбання ЕГ; платіжне доручення; виписка банку; довідка бухгалтерії; виписка з системи ЕГ; акт приймання-передачі ЕГ та інші.

При здійсненні операцій з ЕГ в деяких випадках можуть виникати неточності між даними бухгалтерського обліку та їх фактичною наявністю. В подібних ситуаціях для встановлення невідповідності проводиться

інвентаризація для підтвердження чи спростування достовірності даних обліку. Будучи елементом методу бухгалтерського обліку інвентаризація підтверджує відповідність облікових даних про здійснені операції з ЕГ фактичній їх наявності. Процес здійснення інвентаризації ЕГ на підприємстві здійснюється завдяки звірці залишків коштів за даними бухгалтерського обліку з інформацією з первинних документів та має документальний характер.

Ідентично до готівкових та безготівкових коштів ЕГ є повністю ліквідним активом, використовуючи який підприємство отримує економічні вигоди в майбутньому. Виходячи з цього, ЕГ повинні оцінюватись так само, як і кошти, які знаходяться в касі чи на рахунку у банку. Тобто, ЕГ в національній валюті повинні відображатися за їх номінальною вартістю, не приймаючи до уваги витрати на їх емісію, а комісія, яку банк стягує за емісію буде відноситися до витрат звітного періоду.

Як вже було зазначено в попередніх пунктах, на теперішній час Положення «Про ЕГ в Україні» [41] регламентує, що емісія ЕГ може бути здійснена тільки у національній валюті. Проте, відповідно до глави 8 цього положення «користувачу надається право використання ЕГ, що випущені емітентом-нерезидентом у вигляді засобу для здійснення платежів нерезиденту у міжнародній системі інтернет-рахунків» [41]. Тому, для усунення ЕГ, випущених емітентом-нерезидентом, потрібно спочатку усунути іноземну валюту міжнародної системи ЕГ.

Головними засобами групування інформації, що стосується об'єктів обліку є рахунки. За допомогою них здійснюється систематизація активів і зобов'язань кожного господарства відповідно до певних груп в межах яких концентрується інформація про їх наявність і рух, що забезпечує полегшення контролю за збереженням майна власника.

Так, відповідно до Наказу Міністерства фінансів України № 627 від 25.06.13 р. [40] Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку господарських операцій підприємств, а також організацій № 291 [32]

була доповнена субрахунком 335 під назвою «ЕГ, номіновані в національній валюті» до рахунку 33 під назвою «Інші кошти». За допомогою даного субрахунку здійснюється відображення операцій з ЕГ, що проводяться комерційними агентами, згідно з нормативно-правовими актами НБУ та відповідно до правил здійснення операцій з ЕГ, встановлених НБУ.

В той час, заздалегідь оплачені одноцільові картки, у цілях бухгалтерського обліку, прийнято не визнавати ЕГ. Це картки, що приймаються як засіб розрахунків лише емітентами цих карток, наприклад це дисконтні картки різноманітних торгових представників, квитки для проїзду в міському комунальному транспорті, або картки автозаправних станцій та інші [40].

Розглянемо особливості обліку ЕГ.

Приклад 1. Відбулося зарахування ЕГ на електронний гаманець постачальника в сумі 5 200 одиниць. Постачальник поставляє товар Покупцю. Потім Постачальник надає електронні кошти в сумі 5 200 одиниць Банку-емітенту до погашення і одержує на свій рахунок безготівкові кошти за вирахуванням комісії Банку (в нашому випадку комісія банку становить 3% – 156,00 грн.) в сумі 5044,00 грн. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Відображення у фінансовому обліку розрахунків ЕГ після відвантаження товару Постачальником

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн	ЕГ, од
	Електронний гаманець Постачальника було поповнено замовником за товар	335	681		5200,00
1	Доставлено товар замовнику	361	702	5200,00	
2	Нараховані зобов'язання з ПДВ	643	641	866,66	
3	Розрахунки за податковим зобов'язанням з ПДВ	702	643	866,66	
4	Списання товару зі складу Постачальника	902	281	4300,00	
5	Постачальник здійснив переказ ЕГ з власного електронного гаманця на гаманець Банка-емітента)	377	355		5200,00

Продовження таблиці 2.2

6	Поточний рахунок Постачальника було поповнено Банком-емітентом на заявлену суму (за вирахування комісії банку)	311	377		5044,00	
7	Комісію за погашення ЕГ віднесено на витрати Постачальника	92	685		156,00	
8	Проведено взаємозалік заборгованостей	685	377		156,00	
9	На фінансовий результат списано дохід, отриманий від реалізації товарів	702	791		4333,34	
10	Собівартість відвантажених товарів списано на фінансовий результат	791	902		4300,00	
11	Витрати з комісійної винагороди Банку-емітенту списано на фінансовий результат	791	92		156,00	

Джерело: складено автором

Приклад 2. У випадку, коли погашення ЕГ було здійснено раніше за поставку товару, в момент одержання грошей на поточний рахунок Постачальника подібну операцію слід відобразити у вигляді передоплати за товар, який ще не відвантажено Покупцю (табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Відображення у фінансовому обліку розрахунків ЕГ перед відвантаженням товару Постачальником

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн	ЕГ, од
	Електронний гаманець Постачальника було поповнено замовником за товар	335	361		5200,00
1	Постачальник здійснив переказ ЕГ з власного електронного гаманця на гаманець Банку-емітента	377	335		5200,00
2	Поточний рахунок Постачальника було поповнено Банком-емітентом на заявлену суму (за вирахування комісії банку)	311	377	5044,00	
3	Комісія за погашення ЕГ зарахована на витрати Постачальника на продаж товару	92	685	155,00	
4	Проведено взаємозалік заборгованостей	685	377	155,00	
5	Доставлено товар Замовнику	361	702	5200,00	
6	Нараховані зобов'язання з ПДВ	643	641	866,66	

Продовження таблиці 2.3

7	Відображення розрахунків за податковим зобов'язанням з ПДВ	702	643	866,66	
8	Списання товар зі складу Постачальника	902	281	4300,00	
9	На фінансовий результат списано дохід, отриманий від реалізації товарів	702	791	4333,34	
10	Собівартість відвантажених товарів списано на фінансовий результат	791	902	4300,00	
11	Витрати з комісійної винагороди Банку-емітенту списано на фінансовий результат	791	92	155,00	

Джерело: складено автором

Дані про рух грошових коштів «Балансі (Звіті про фінансових стан)» містяться в 2 розділі активу (ряд. 1165). Також дані про наявні ЕГ містяться і в Примітках до річної звітності (в розділі 6, рядки 640 - 690).

Що стосується податкового обліку, то ЕГ зараховуються на електронний гаманець без жодних наслідків, виведення грошей з гаманця відбувається так само, так як відбувається обмін національної валюти на електронні еквіваленти. Саме дата відвантаження товару замовнику з оплатою електронними коштами є датою виникнення ПДВ, тому що надходження коштів продавцю в даному випадку не відбувається. У покупця є право на податковий кредит з ПДВ за придбані товари, роботи чи послуги. В такому випадку дата отримання цього товару є саме датою віднесення сум податків до податкового кредиту, відповідно до Податкового кодексу України [17].

Основою для повного, своєчасного, дієвого та достовірного бухгалтерського обліку на підприємстві є його раціональна організація. Визначення чіткого порядку відображення електронних розрахунків, з урахуванням структури методології є необхідністю для забезпечення належної інформаційної підтримки системи управління підприємства.

2.3 Аналіз розрахунків електронними грошима

Інтерес до питань аналізу фінансових потоків із використанням електронних грошей суб'єктів господарювання пов'язаний з їх значною долею важливості в забезпеченні фінансової стійкості та стабільної діяльності домогосподарств, а також впливом на функціонування всіх структурних підрозділів підприємства, високою чутливістю до великої кількості факторів. Крім цього, не провівши аналіз електронної грошової маси, неможливо вірно спланувати напрями руху та обсяги грошової маси для досягнення як тактичних, так і стратегічних цілей домогосподарств.

Існуючі методи у контексті фінансово-економічного аналізу грошової маси потребують дослідження особливостей їх використання щодо аналізу ЕГ. Так, до загальних методів аналізу грошових потоків відносяться:

- вертикальний аналіз – це підхід, за яким передбачено аналіз структури залишкових грошових коштів суб'єкта господарювання на початок та кінець періоду, в тому числі структури грошових потоків у ході розрахунків. Виділення загальної питомої ваги готівкових коштів (%), традиційних безготівкових коштів у національній та іноземних валютах та ЕГ буде доцільним для того, щоб проаналізувати поширення ЕГ зараз та в майбутньому;

- горизонтальний аналіз – це підхід, за яким проводиться аналіз динаміки кожного елемента у залишку грошей на початок і кінець періоду, а також проводиться аналіз загальної суми розрахунків у розрізі кожного елемента грошового потоку, і ЕГ у тому рахунку;

- порівняльний аналіз – це підхід, за якого порівнюються показники ефективності використання різноманітних видів коштів між собою. Наприклад, можна порівняти такі показники, як ліквідність грошового потоку в національній валюті та іноземній, або у готівкових та ЕГ, співставити

дохідність таких інвестиційних активів, як криптовалюта та більш традиційний інвестиційний актив представлений у вигляді цінних паперів;

– факторний аналіз – це універсальний підхід щодо аналізу впливу окремих чинників на результативний показник. Наприклад, факторний аналіз використовується для дослідження впливу окремих параметрів грошового потоку (дохідність, поточна платоспроможність, ліквідність, рентабельність грошового потоку та ін.) на певний інтегральний показник. Також можна дослідити й аналіз впливу на інтегральний показник зміни структури грошової маси, зростання частки ЕГ. Приклад інтегрального показника грошового потоку можна знайти у дослідницькій роботі О. В. Мельниченко [28, с. 293];

– коефіцієнтний аналіз – це традиційний підхід щодо фінансово-економічного аналізу, який базується на розрахунку певного набору найпоширеніших коефіцієнтів для аналізу грошових потоків. Можливість використання найпоширеніших коефіцієнтів щодо ЕГ проаналізовано у рисунку 2.4. Такий аналіз може бути дещо ускладнений шляхом розрахунку інтегрального показника, що є складною моделлю з певним набором коефіцієнтів [29, с. 17];

– методи математичного моделювання та економіко-статистичні методи – це група методів, які є найбільш складними й мають свою специфіку, визначену завданнями дослідження. Найпростішими є методи аналізу ритмічності (або рівномірності) грошових потоків, що базуються на основі середньоквадратичних відхилень. Це універсальний метод, який може бути застосований і до ЕГ. Складнішим у застосуванні є кореляційно-регресивний аналіз для прогнозування майбутніх грошових потоків, а також їх подальшого аналізу. Такий аналіз охоплює також аналіз ліній тренду. Їх застосування до електронних коштів потребує більш детального розгляду, оскільки невелика кількість років існування ЕГ та значний рівень змінності вартості віртуальних валют за статистичними критеріями є проблемою. Особливості ЕГ та можливість їх використання як інвестиційного активу роблять ширшим також

і коло відповідних методів математичного моделювання ефективності їх використання.

Частина зі згаданих вище методів може застосовуватися тільки на мікрорівні, а частина методів може бути використана й на макрорівні для аналізу розвитку ринків ЕГ та розрахункових операцій взагалі. До таких найбільш універсальних підходів належать вертикальний, горизонтальний та факторний аналіз. Вертикальний аналіз, наприклад, на макрорівні може бути використаний для дослідження структури грошових агрегатів, а застосування горизонтального аналізу є доцільним для дослідження динаміки транзакцій окремих видів грошей. Це загальні підходи аналізу, які можуть бути використані до будь-яких видів грошей. Але, враховуючи те, що об'єктом нашого аналізу є особливий вид грошей, дане питання потребує детальнішого висвітлення та адаптації до даного виду розрахунків.

Результати аналізу можливих коефіцієнтів грошового потоку на рисунку 2.4 наведено для різних можливих етапів аналізу грошових потоків [53, с. 136], наприклад, аналіз грошових потоків за видами валюти, за формою, аналіз ліквідності підприємства, а також аналіз збалансованості грошових потоків. Аналіз ліквідності пов'язаний із здатністю ліквідних активів, зокрема й грошових коштів, покрити найбільш нагальні платежі. Методика розрахунку коефіцієнтів взята з джерел [21-22; 24; 28-30; 58].

Що стосується математичного моделювання та економіко-статистичних методів в аналізі розрахунків електронними коштами, то їх використання, у цілому, нічим не відрізняється від такого ж по відношенню до звичайних грошових коштів, за виключенням малого вибіркового періоду, оскільки електронні гроші з'явилися відносно недавно, тому прогнозування і побудови ліній тренду доцільніше здійснювати по місячним даним, а не по річним.

Але, що стосується коефіцієнтного методу, то він, на нашу думку, потребує адаптації до електронних коштів, з урахуванням їх різновидів.

Детальний коефіцієнтний аналіз грошової маси дозволяє оцінити достатність та адекватність грошових потоків. Це ґрунтовне та змістовне

джерело інформаційного забезпечення оцінки ефективності використання електронних коштів у минулому часі та їх плануванні на майбутнє.

Рисунок 2.4 – Коефіцієнтний аналіз грошових потоків

Джерело: складено автором на основі [21-22; 24; 28-30; 58]

Проведення адаптації даного виду аналізу в третьому розділі даної роботи дасть змогу ефективного його використання для прогнозування і планування як складових системи ефективного управління грошовими потоками.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РОЗРАХУНКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ НА ПІДПРИЄМТЦВІ

3.1 Пропозиції щодо вдосконалення проведення електронних розрахунків на вітчизняних підприємствах.

У процесі дослідження встановлено, що ЕГ є новим видом грошових коштів, які органічно поєднують у собі всі переваги безготівкової та готівкової форм грошей. На сьогодні це прогресивний, економічний і зручний носій грошових функцій.

Розглянувши ряд документів, що слугують для оформлення операцій з ЕГ, пропонуємо класифікувати первинні документи за етапами документування та суб'єктами використання (рис. 3.1)

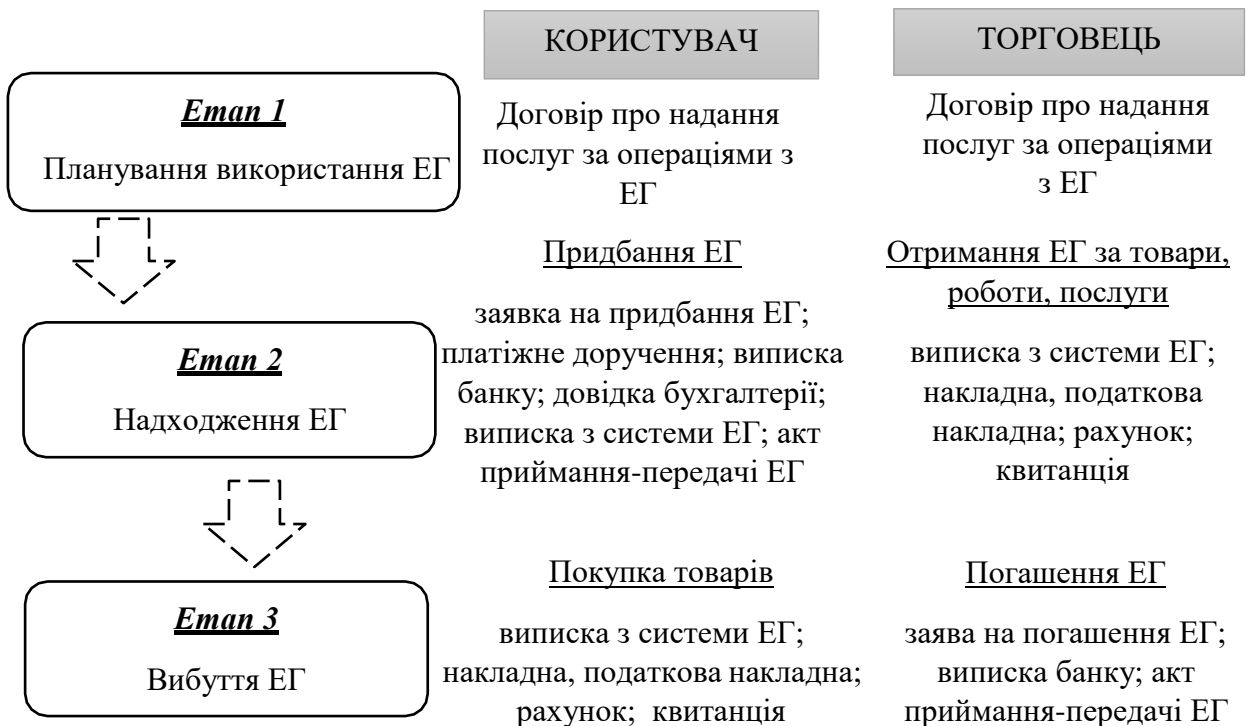

Рисунок 3.1 – Документальне оформлення операцій, пов'язаних з рухом ЕГ відповідно до стадій їх життєвого циклу

Джерело: складено автором на основі [47]

В будь-якого суб'єкта першим пунктом використання ЕГ завжди є укладання договору. Виконавець та замовник укладають договір про надання послуг розрахунку з ЕГ. Цей договір укладається при реєстрації в системі ЕГ. Що стосується надходження та вибуття ЕГ, то дані операції оформлюються не тільки з використанням специфічних документів (таких як виписка операцій з системи ЕГ, або акт приймання-передачі ЕГ), а й з використанням суміжних документів, що оформлюються при здійсненні банківських чи товарних операцій.

Виходячи з аналізу існуючих пропозицій щодо удосконалення рахунків для обліку ЕГ можемо стверджувати, що для зручного та доцільного управління ЕГ на підприємстві потрібно впорядкувати існуючу систему рахунків так, щоб вона відповідала інформаційним потребам тих, хто буде користуватися обліковою інформацією. При побудові такої системи головною вимогою виступає наявність можливості повного розкриття інформації про наявність і рух ЕГ як об'єкту бухгалтерського обліку.

У зв'язку із зазначеним вище, у цілях бухгалтерського обліку ЕГ, вважаємо доцільним запровадити зарезервованій рахунок 32 з назвою «Спеціальні рахунки», субрахунок «Електронні грошові кошти», що обумовлено наступним:

- 1) ЕГ знаходяться у розпорядженні власника, управління ними здійснюється власником шляхом використання «Спеціального рахунку», що передбачений для цього;
- 2) оператор платіжних систем не є банківською установою;
- 3) обіг ЕГ зумовлений сферою, що лежить поза банківськими рахунками, у площині інформаційного простору.

У таких системах, які проводять розрахунки з використанням ЕГ, банківські рахунки використовуються лише у тих випадках, коли гроші вводяться та виводяться із системи. При цьому мова йде про банківські рахунки не користувачів ЕГ, а їх емітента.

Окрім цього, на нашу думку, впровадження вище вказаного рахунку/субрахунку також дасть можливість ведення аналітичного обліку у розрізі: платіжної системи, видів (на основі банківських карток або програмного забезпечення), умовної валюти електронного гаманця, тощо.

Виходячи з проведених досліджень, узагальнимо надані пропозиції на рис. 3.2.

* з можливістю аналітичного обліку: за обраною платіжною системою, за видами, за умовною валютою електронного гаманця, тощо

Рисунок 3.2 – Пропозиції щодо класифікації форм грошей та розрахунків, обліку ЕГ на рахунках бухгалтерського обліку

Джерело: складено автором

Важливим для обліку ЕГ є те, що вони виступають як грошові зобов'язання емітента, які виконуються як в готівковій формі, так і в безготівковій, тому що саме ця ознака ЕГ каже про те, що їх можна у будь-який час обміняти на реальні гроші. Крім того, переведення грошових коштів з електронного гаманця продавця на гаманець банку-емітента не

супроводжується одночасним списанням або зарахуванням грошей з банківського рахунку або на нього.

Саме через це, на нашу думку, необхідно при перерахуванні грошових коштів на банківський рахунок емітента чи при поданні заявки на погашення ЕГ, застосовувати субрахунок 377 “Розрахунки з іншими дебіторами”.

У випадку емісії ЕГ традиційні гроші користувачів будуть зараховані на рахунок емітента у банку. При пред’явленні ЕГ для погашення з рахунку емітента списуються традиційні гроші і надаються пред’явнику, наприклад, продавцю, який продав товар, роботи чи послуги покупцю за електронні гроші.

Вищевикладені пропозиції також дозволять вирішити недоліки у законодавстві стосовно обкладання податком операцій, пов’язаних з обігом ЕГ.

На сьогоднішній день існує деяка невизначеність стосовно ПДВ, оскільки рух грошових коштів має прямий вплив на облік ПДВ. Так, згідно з пунктом 187.1 статті 187 ПКУ, для цілей обкладання ПДВ, датою, на яку виникають ПЗ із ПДВ вважається дата однієї з подій, що відбулася раніше: зарахування грошових коштів на рахунок у банку як оплати товарів, робіт чи послуг; відвантаження товарів чи надання послуг відповідно до оформлених документів, тобто чітко вказується на те, що фактом оплати є саме зарахування оплати від покупця на рахунок постачальника. Але, є певне протиріччя, яке полягає у наступному: з однієї сторони, кошти на банківський рахунок постачальника зараховуються лише при погашенні ЕГ (тобто виникає ПЗ), а з іншої, вони зараховуються від банку, а не від покупця (тому підстав для нарахування ПЗ немає).

У тому випадку, коли першою подією було відвантаження товарів (що у нашій ситуації малоймовірно), ніяких труднощів не виникає, оскільки зобов’язання з ПДВ визнається на дату, коли товар було відвантажено.

До того ж постачальник може погашати ЕГ з платежів декількох покупців (у т. ч. не тільки на умовах передоплати, а й на умовах післяплати).

Для того щоб уникнути питань зі сторони контролюючих органів, згідно з пунктом 187.1 ПКУ, постачальник може визнавати зобов'язання з ПДВ за датою, на яку було зараховано грошові кошти на банківський рахунок.

Зарахування ж ЕГ на електронний гаманець законодавчо не потребує (за нормою ст. 187.1) визначення ПЗ. Відображення в обліку операцій з ЕГ ми наводили в пункті 2.2 (табл. 2.2, 2.3) даної роботи, де ПЗ виникає за датою відвантаження, хоча практично це друга подія.

Отже, зарахування коштів на електронний гаманець в якості передоплати, як витікає з норми п. 187.1 ст. 187 ПКУ, не буде виникати ПЗ із ПДВ, що протирічить законодавчій нормі визначення ПЗ за першою подією.

У даному випадку, перерахування ЕГ не супроводжується списанням/зарахуванням грошових коштів з/на поточний рахунок, тому в обліку ПДВ слід орієнтуватися тільки на фактичне відвантаження товарів (робіт, послуг).

Визнання ЕГ як електронних грошових коштів, впровадження для їх обліку субрахунку «Електронні грошові кошти» рахунку 32 «Спеціальні рахунки» дозволять вписати такі розрахунки в межі чинного податкового законодавства. Для цього необхідно в законодавчому полі внести зміни до п.187.1 ст.187 ПКУ, доповнивши пункт а) словами «зарахування ЕГ».

У зв'язку з запропонованими змінами, відображення в обліку операцій з ЕГ торговцем буде відображатись в рамках чинного законодавства (табл. 3.2 - 3.3). Для спрощення сприйняття упустимо операції зі списання собівартості товару та визначення фінансового результату.

Таблиця 3.2 – Пропозиції щодо відображення у фінансовому обліку розрахунків ЕГ після відвантаження товару Продавцем

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн	ЕГ, од
1	Електронний гаманець Постачальника було поповнено замовником за товар	32/ЕГК	681		5200,00

Продовження таблиці 3.2

2	Відображення розрахунків за податковим зобов'язанням з ПДВ за 1-ою подією	643	641	866,66	
* виникає ПЗ за датою надходження ЕГ, (за першою подією)					
3	Доставлено товар замовнику	361	702	5200,00	
4	Розрахунки за ПЗ із ПДВ	702	643	866,66	
5	Постачальник здійснив переказ ЕГ з власного електронного гаманця на гаманець Банка-емітента)	377	32/ЕГК		5200,00
6	Поточний рахунок Постачальника було поповнено Банком-емітентом на заявлену суму (за вирахування комісії банку)	311	377	5044,00	
7	Комісію за погашення ЕГ віднесено на витрати Постачальника	92	685	156,00	
8	Проведено взаємозалік заборгованостей	685	377	156,00	

Джерело: складено автором

Таблиця 3.3 – Пропозиції щодо відображення фінансовому обліку розрахунків ЕГ перед відвантаженням товару Продавцем

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн	ЕГ, од
1	Електронний гаманець Постачальника було поповнено замовником за товар	32/ЕГК	361		5200,00
2	Розрахунки за ПЗ із ПДВ за першою подією (надходження коштів на спецрахунок продавця* (*від покупця))	643	641	866,66	
3	Постачальник здійснив переказ ЕГ з власного електронного гаманця на гаманець Банка-емітента	377	32/ЕГК		5200,00
4	Поточний рахунок Постачальника було поповнено Банком-емітентом на заявлену суму (за вирахування комісії банку)	311	377	5044,00	
5	Комісія за погашення ЕГ зарахована на витрати Постачальника на продаж товару	92	685	156,00	
6	Проведено взаємозалік заборгованостей	685	377	156,00	
7	Доставлено товар Замовнику	361	702	5200,00	
8	Відображення розрахунків за ПЗ із ПДВ	702	643	866,66	

Джерело: складено автором

Враховуючи запропоноване, відображення ПЗ з ПДВ буде виникати в момент зарахування ЕГ на електронних гаманець продавця.

Зрештою, представлені пропозиції дадуть змогу позбутися і останньої невідповідності з приводу оподаткування, а саме питання, що стосується оподаткування доходів єдиноподатників.

Так, відповідно до п. 292.1 ст. 292 ПКУ доходом продавця, що є платником єдиного податку, виступає дохід, що був отриманий впродовж звітного періоду у грошовому вираженні (готівковому чи безготівковому).

Згідно з ст. 291.6 ПКУ розрахунки платників єдиного податку з першої по третю групу мають здійснюватися виключно у грошовому вираженні (готівковому чи безготівковому).

Згідно з ст. 291.6 ПКУ розрахунки платників єдиного податку з першої по третю групу за товари, роботи чи послуги мають здійснюватися виключно у грошовому вираженні (готівковому чи безготівковому).

Обмеження, що встановлені п. 291.6 ст. 291 ПКУ, є «історичними». Їх фактично перенесли до ПКУ з Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності СМП». Але прийняття даного Указу відбувалося ще в 90-х роках, в той час ЄГ не існувало, і його положення щодо стримування способів розрахунків були насамперед на заборону використання подібних способів розрахунків як бартер чи взаємозалік. Для здійснення електронних розрахунків дані обмеження та заборони є нелогічними та непослідовними враховуючи анонсовані програми розвитку саме ЄГ [18].

Адже стрімке поширення технічних розробок має особливе значення для майбутнього суспільства і абсолютно нелогічним є такий незрозумілий опір з боку держави. Мова йде про Мінекономіки, яке вважає, що якщо ж єдиноподатник має на меті використання у свої діяльності ЄГ, то він має сплачувати ЄП за більшими ставками (15% для платників 1-ої та 2-ої груп, 4%/8% для платників третьої групи) від одержаного з таких операцій доходу, це пов'язано з невідповідністю ЄГ значенню грошових коштів із п. 3.1 Закону від № 2346. У випадку порушення даної вимоги платник податку не лише

сплачує податок за вищою ставкою, а й зобов'язаний буде перейти до загальної системи оподаткування.

В листі Мінекономіки від 17.09.2013 р. № 3112-13/32401-14 [25] окреслено, що єдиноподатники не можуть проводити розрахунки за доставлені товари (виконані роботи, надані послуги) з використанням електронних розрахунків. Хоча, в листі говориться про схвалення розпорядженням КМУ від 15.05.2013 р. N 386-р Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, що однією з пріоритетних державних цілей вбачає розвиток електронної комерції на 2020 рік, що дасть змогу усунути державні обмеження.

Аналізуючи наші дослідження, вважаємо за доцільне внести корективи до п. 292.1 та 292.6 ПКУ: можливість здійснення розрахунків за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) в грошовій формі (готівковій, безготівковій та/або електронній ЕГ).

Складність в організації та проведення подібних розрахунків в віртуальній формі, а також недосконалість розроблених нормативно-правових вимог з приводу облікового відображення утворюють відповідні потреби в локальному регулюванні даних операцій, оскільки нерозробленість організаційних механізмів створення облікової інформації спричиняє комунікативні проблеми в сфері управління грошовими потоками.

З огляду на це вважаємо раціонально було б структурувати операції з ЕГ відповідно до етапів їх руху, це дасть змогу аргументувати організаційні положення бухгалтерського обліку подібних операцій, відповідно до часу їх проведення та зв'язків між суб'єктами операцій в сфері документування та обробки облікових даних в подальшому.

На теперішній час відсутність підходів щодо бухгалтерського обліку операцій з ЕГ, які б були адаптовані до економіко-правових особливостей цих розрахунків, спричинило необхідність розгляду даної проблеми шляхом створення методичного підходу до їх облікового відображення, що зображено концептуальною схемою бухгалтерського обліку ЕГ (рис. 3.3).

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЕГ	Документування	Етап 1. Планування використання ЕГ Договірна робота (Договір про розповсюдження (погашення) ЕГ, Договір про надання послуг за операціями з ЕГ)	Етап 2. Надходження ЕГ заявка про обмін грошових коштів на ЕГ; акт обміну грошових коштів на ЕГ; довідка про розрахунок електронними грошима між контрагентами	Етап 3. Вибуття ЕГ акт обміну електронних грошей на грошові кошти; заявка про обмін електронних грошей на грошові кошти; довідка про розрахунок електронних грошей між контрагентами
	Рахунки і подвійний запис	Облік наявності та руху ЕГ здійснюється на рахунку 32 «Спеціальні рахунки» Аналітичні розрізи: – ЕГ на основі карток (за видами карток); – ЕГ на програмній основі (за видами програмних продуктів)	Надходження ЕГ здійснюється по дебету рахунку 32 «Спеціальні рахунки» Комісія за придбання ЕГ відноситься на рахунок 92 «Адміністративні витрати»	Вибуття ЕГ здійснюється по кредиту рахунку 32 «Спеціальні рахунки» Витрати на ЕГ відноситься на рахунок 92 «Адміністративні витрати»
	Звітність	З урахуванням запропонованих змін до діючої фінансової звітності (в частині внесення змін до Ф. № 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан) шляхом додавання рядку 1166 «ЕГ»; внесення змін до розділу VI «Грошові кошти» Приміток до річної фінансової звітності); запропоновано форми внутрішньої звітності щодо ЕГ (форма ЕГ1 «Звіт про рух ЕГ для управлінських потреб» ЕГ-2 «Звіт про пропозиції на ринку ЕГ»)		

Рисунок 3.3 – Концептуальна схема бухгалтерського обліку операцій з ЕГ

Джерело: складено автором на основі [48]

Досліджуючи дане питання було запропоновано удосконалення процесу документування операцій з ЕГ відповідно до етапів їх руху у торговця, користувача та агентів з розповсюдження та розрахунків. Так, пропонуємо відображати надходження чи вибуття ЕГ «Актом обміну грошових коштів на електронні гроші», «Заявою про обміну грошових коштів на електронні гроші», а що стосується самих розрахунків електронними грошима доцільно було б оформлення «довідки про розрахунки електронними грошима між контрагентами», що в подальшому слугує підставою для відображення операцій з електронними коштами в бухгалтерському обліку. Використання даних форм документів дасть змогу з максимальною точністю фіксувати операції та створювати доказову базу їх проведення для цілей внутрішнього контролю, аудиту, а також контролю податкових розрахунків.

Аналізуючи чинний порядок стосовно розкриття інформації про гроші та їх еквіваленти у фінансовій звітності домогосподарств виявлено відсутність обов'язкових умов, які стосуються інформації про електронні розрахунки. Проте, запити користувачів облікової інформації зобов'язують систематизування джерел інформації, що стосується ЕГ. Дивлячись на це, запропоновано внести корективи до діючої фінансової звітності (в частині внесення змін до Ф. № 1 «Баланс» додаванням рядку 1166 «ЕГ» та корективи до розділу VI «Грошові кошти» Приміток до річної фінансової звітності. Також, сформовано форми внутрішньої звітності стосовно подібних операцій, що слугує підвищенню дієвості інформаційного забезпечення контролю використання ЕГ на вітчизняних підприємствах.

Отже, вважаємо, що ЕГ є грошові кошти у вигляді записів на «спеціальних рахунках» систем ЕГ, знаходяться в обігу для здійснення платіжних операцій та одержання коштів (без залучення банківських рахунків та участі банку). Виступають у ролі грошових зобов'язань емітента на пред'явника, що перебувають на електронному пристрої у розпорядженні користувача.

Варто зазначити, що кожне підприємство в праві вільно обирати форми і способи розрахунків, що регламентовані банківськими інституціями. Здатність використання різних форм та підходів стосовно безготівкових розрахунків вирішується за домовленістю сторін і протоколюється в умови договору. При цьому варто використовувати найбільш раціональні форми розрахунків, що адаптуються до господарської діяльності, характеру продукції, що випускається, порядку її реалізації, місцезнаходження як постачальників, так і покупців, тощо.

Тому, від правильно обраної форми розрахунків буде залежати достовірність оцінки господарської діяльності підприємства, здійснення його планових цілей, своєчасність отримання коштів для забезпечення безперервного виробничого процесу, правильність заснування відповідних фондів, повнота зосередження вільних фінансів та їхнього розміщення в потрібних об'єктах.

Питання критеріїв достовірності форм обчислень є дискусійним. Це стосується того, що час періоду розрахунків тісно пов'язаний з часовим періодом руху реалізованої продукції.

Продавцю і покупцю завжди вигідніше, щоб оплата товару здійснювалась в момент її прибуття до покупця. У випадку, якщо товар оплатиться раніше його прибуття, то прискорення розрахунків вважатиметься фіктивним, тому що оборотність оборотних засобів в даному випадку не пришвидшується. Можемо припустити, що товар від реалізатора до покупця надходить на шостий день. Тому, оплата з рахунку покупця повинна також списатися на шостий день. Якщо списання коштів відбудеться пізніше, припустимо на восьмий день, це спричинить затримку зарахування оплати на рахунок реалізатора, і у покупця відбувається створення кредиторської заборгованості, що має назву невідфактурована поставка. Дана ситуація є неприйнятною як для покупця, так і для реалізатора.

У випадку, коли оплата буде здійснена раніше доставки товару до покупця, припустимо на третій день, то, це спричинить, у першу чергу

збільшення необхідності покупця в оборотних засобах. Результатом цього буде створення дебіторської заборгованості у покупця, що має назву «матеріальні цінності у дорозі». Дана заборгованість покривається власними оборотними засобами покупця і є так званою «запланованою дебіторською заборгованістю». Але у випадку значного розриву оплати і прибуття товарів з'являється вже незапланована дебіторська заборгованість, що має негативний вплив на фінансове положення підприємства.

Збіг моментів прибуття товару покупцю та її оплати забезпечує найефективніші розрахунки. Таким чином, пришвидшення розрахунків в більшій мірі залежить від швидкості руху товару від реалізатора до замовника, а також від швидкості здійснення оплати із рахунку замовника на рахунок реалізатора, що визначається документооборотом способів здійснення безготівкових розрахунків. Найбільш ефективною формою розрахунків вважається та, при якій час відволікання оборотних засобів є максимально наближеним до часу руху продукції між підприємствами. І навпаки, зменшення ефективності форм розрахунків відбувається при збільшенні тривалості вкладення коштів при здійсненні розрахунків порівнюючи із тривалістю руху продукції від реалізатора до замовника. Тому, пропонуємо визначити ефективність форм розрахунків за допомогою формули (3.1):

$$E_p = T_t / T_r, \quad (3.1)$$

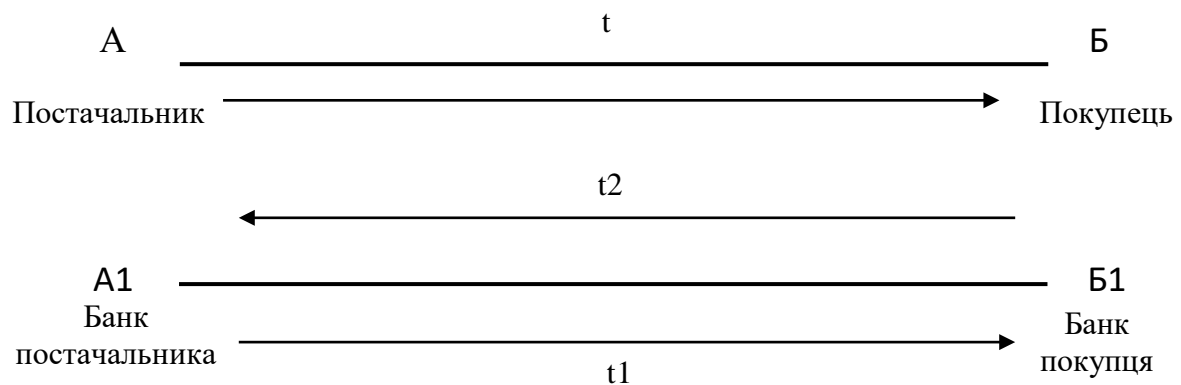
де E_p є ефективністю форм розрахунків;

T_t є тривалістю руху продукції від реалізатора до замовника;

T_r є тривалістю відволікання оборотних засобів у здійсненні розрахунків.

Аналізуючи ситуації розрахунку покупців та постачальників, в випадку розрахунку ЕГ тривалість відволікання оборотних коштів буде значно меншим, ніж у випадку готівкових розрахунків. А отже, при однаковій тривалості руху товару ефективність електронних розрахунків буде вищою. У випадку більшого строку відволікання із господарського обороту підприємства оборотних засобів, відбувається зростання потреби підприємства в оборотних засобах і воно має додаткові витрати.

Строк відволікання оборотних засобів із господарського обороту, так само і собі, залежить від періоду документообороту різних форм розрахунків. Документооборот є сам по собі системою оформлення, використання і переміщення розрахункових документів (рис. 3.4).

А - дата відвантаження продукції постачальником; Б - дата надходження продукції покупцеві; А1 - дата надходження платежу на рахунок постачальника; Б1 - дата списання коштів з рахунку постачальника; t - час руху продукції від постачальника до покупця; t1 — часу руху розрахункових документів від постачальника до покупця; t2 - час руху розрахункових документів від покупця до постачальника.

Рисунок 3.4 – Технологія руху документів та здійснення безготівкових розрахунків

Джерело: складено автором на основі [24]

Аналізуючи дану схему, є можливість визначити такі функціональні залежності: $B = A, t$; $B1 = A, B, t1, t$. В ситуації, коли оплата реалізатору відбувається після надходження товару, то $A1 = B1, t2$.

У випадку, коли при здійсненні розрахунків використовують платіжну вимогу-доручення, то між реалізатором та покупцем форма має вигляд $A1 = t1 B1, t2$. Щоб розрахувати витрати реалізатора ($B1$), що пов'язані з відсутністю коштів в його господарському обороті протягом певного періоду, варто враховувати таку залежність: $B1 = t, t1, t2$. У свою чергу, платник також має можливість визначити власні витрати ($B2$), що пов'язані з відсутністю коштів в його господарському обороті протягом певного часу. В даному випадку варто використовувати таку залежність $B2 = t2, t, A, B$.

При використанні електронної форми розрахунків варто мати на увазі, що зарахування коштів з рахунку покупця на рахунок реалізатора відбувається миттєво. І обидва господарства в системі «Клієнт-Банк» мають можливість відслідковувати списання/зарахування електронних грошей на власні рахунки. Отже, дата постачання товару реалізатором і дата надходження оплати на його рахунок співпадають, тобто $A = A1$, і в цьому випадку витрати постачальника $B1 = 0$.

Ліквідність підприємства, його платоспроможність та фінансова забезпеченість тісно пов'язані з оборотністю оборотних засобів, що визначає їх постійний відновлюваний рух у виробництві та обігу. Пришвидшення оборотності коштів при здійсненні розрахунків забезпечується шляхом проведення своєчасних платежів, а саме: наближення строків оплати продукції та їх одержання покупцями шляхом здійснення електронних розрахунків, можливості яких визначаються за їх документообігом та технологією розрахунку.

Таким чином, рівень ефективності використання різних форм розрахунків одночасно впливає на фінансовий стан підприємства, адже раціональна організація розрахунків є важливим моментом для забезпечення правильного кругообороту фінансів на підприємстві, закріплення позицій фінансової та господарської стійкості підприємства і підвищення рівня ефективності виробництва.

Аналізуючи вищевикладене, вважаємо, що запропоновані зміни дадуть новий поштовх розвитку електронної діяльності вітчизняних підприємств та відповідність законодавства України директивам Європейського Союзу, забезпечать конкурентоздатність підприємств України та скасують існуючі бар'єри щодо діяльності на ринку електронних розрахунків.

3.2 Розробка методичного забезпечення аналізу розрахунків електронними грошима

Відсутність чітко визначеного методичного забезпечення розрахунків ЕГ спричиняє певні викривлення показників фінансової звітності. Тому питання, щодо систематизації методичного забезпечення аналізу подібних розрахунків є доволі актуальним, для визначення факторів, що спричинили збільшення (зменшення) обсягу ЕГ та збільшення (зменшення) їх загального відтоку на підприємствах України. В той же час, гостро постає питання розробки ще й за причиною того, що ЕГ, подібно звичним грошам, є абсолютно ліквідним активом і їх наявність на підприємствах дає можливість оцінити його ступінь ліквідності, фінансовий стан, а отже недооцінювати їх не можна.

У другому розділі даної роботи нами було проведено дослідження методичного забезпечення фінансово-економічного аналізу грошових розрахунків, які можна використати щодо ЕГ. Проаналізувавши інформацію ми можемо запропонувати деякі корективи, якими можна доповнити існуючі методики для врахування особливостей даного виду грошей.

Рекомендовані підходи стосовно економічного аналізу електронних розрахунків дадуть змогу провести достовірну оцінку фінансового стану підприємства, що використовує ЕГ, надавати керівництву достовірну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень відносно

проведення транзакцій за допомогою електронних грошей, визначати інвестиційну привабливість розміщених активів в подібній формі, дослідити та провести оцінку існуючих ризиків їх використання.

Так, провівши аналіз використання коефіцієнтного аналізу грошових потоків хочемо запропонувати певні зміни, що стосуються розрахунків коефіцієнтів абсолютної та поточної платоспроможності. Вважаємо за доцільне адаптацію вагового коефіцієнта ліквідності поточних фінансових інвестицій (еквівалентів грошових коштів) – k . Це є особливо актуальним щодо віртуальних валют, які можуть бути обмежені в ліквідності. Наприклад, залежно від популярності тієї чи іншої криптовалюти можна встановлювати коефіцієнти від 0,1 (з низькою ліквідністю) до 1 (з високою ліквідністю).

Також адаптацію можна провести при розрахунку коефіцієнта рентабельності залишку грошових коштів. Аналізуючи особливість даного виду розрахунків вважаємо за доцільне визначити чистий прибуток підприємства саме від проведення електронних платежів. Саме це дасть можливість оцінити рентабельність обміну звичайних грошей на електронні.

Дивлячись на наведені особливості аналізу ЕГ у формі криптовалюти вважаємо за доцільне застосування наступних показників та підходів економіко-статистичних методів:

– коефіцієнта варіації для проведення оцінки частки волатильності криптовалюти. Розраховується даний коефіцієнт за стандартною формулою

$$V = \sigma/x, \quad (3.2)$$

де σ – є середньоквадратичним відхиленням по значенням курсу (вартості) криптовалюти,

x – є середнім значенням вартості (курсу) криптовалюти за визначений період часу;

– методики визначення інтегральних значень оцінки ризику для розрахунку вагового коефіцієнта ліквідності поточних фінансових інвестицій

(еквівалентів грошових коштів) – k . Представлений коефіцієнт повинен враховувати реальні економічні та юридичні ризики, що властиві криптовалюти: можливість спекуляцій, волатильність вартості, відсутність довіри з боку фінансових ринків та низькі прогностні можливості, комплаєнс-ризик, малозабезпеченість та можливість проведення шахрайських дій фінансовими біржами. Кожна з представлених складових оцінюється за власною моделлю. У випадку, коли математичну оцінку ризику неможливо здійснити, доцільно застосувати евристичні методи аналізу (SWOT-аналіз, PEST-аналіз). Запропонований інтегральний показник дозволить обґрунтовувати ступінь ліквідності віртуальних грошей у вигляді активу при здійсненні аналізу розрахунків електронними грошима.

– моделі Марковіца чи подібні для оцінки доцільності застосування електронних грошей в якості інвестиційних активів. Модель Марковіца [3] є популярною при удосконаленні інвестиційного портфоліо і завдяки максимізації коефіцієнта Шарпа надає можливість отримати оптимальне співвідношення інвестиційних активів, які включають цінні папери, криптовалюту, іноземні кошти ринку Forex, та депозити банків.

Коефіцієнт Шарпа розраховується як

$$(R - R_f) / \sigma_p, \quad (3.3)$$

де R – є доходністю портфоліо активів,

R_f – безризиковою ставкою відсотка, а

σ_p – стандартним відхиленням доходності портфоліо (середньоквадратичним відхиленням) [3].

Для наочності запропоноване методичне забезпечення аналізу використання ЕГ представлено на рис. 3.5.

На основі проведеного дослідження методологічного забезпечення аналізу розрахунків ЕГ отримано наступні висновки:

– загалом до ЕГ застосовуються універсальні методи фінансово-економічного аналізу, що включають принципи: горизонтального аналізу, вертикального аналізу, порівняльного - і факторного аналізів;

– коефіцієнтний аналіз може використовуватись при адаптації стандартних коефіцієнтів для аналізу грошового обороту до особливостей економічних коштів. Так, при розрахунках показників платоспроможності (ліквідності) грошового потоку доцільне використання понижувального вагового коефіцієнту поточних фінансових інвестицій, складовим яких є ЕГ. Даний коефіцієнт має брати до уваги існуючі ризики володіння подібними активами;

– економіко-статистичні методи та методи математичного моделювання, які доцільні для аналізу ЕГ можуть бути застосовані у формі коефіцієнта варіації для оцінки волатильності, оцінці складових ризику при побудові інтегрального вагового коефіцієнта ліквідності, а також моделі Марковіца на основі адаптації коефіцієнта Шарпа.

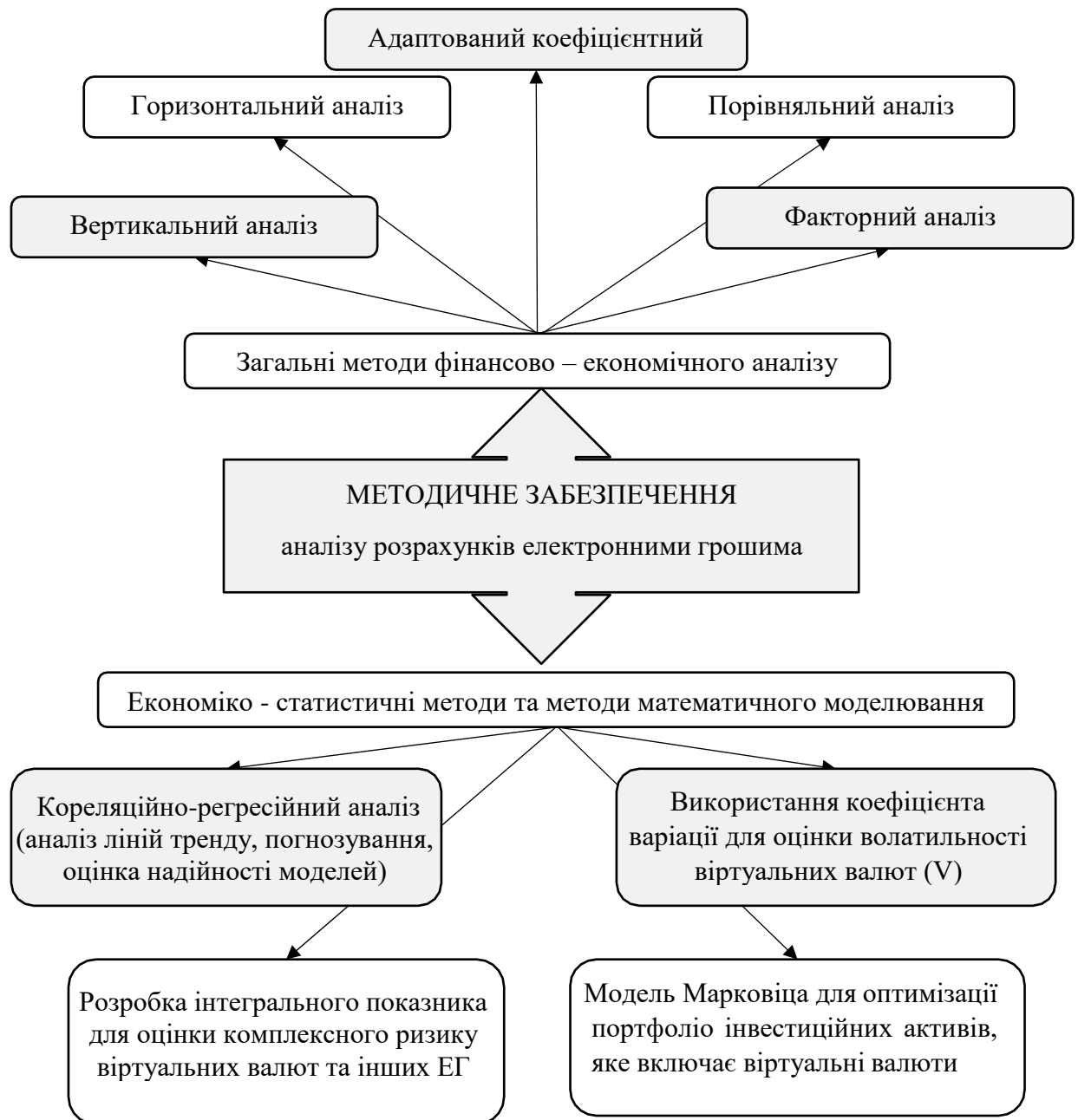

Рисунок 3.5 – Складові методичного забезпечення аналізу розрахунків ЕГ

Джерело: розробка автора

Запропоновані підходи до економічного аналізу розрахунків ЕГ дадуть можливість достовірної оцінки фінансового стану підприємства, що володіє електронними грошима, надавати керівництву достовірну інформацію для прийняття управлінських рішень щодо електронних розрахунків, включаючи віртуальні валюти, детальніше оцінювати інвестиційну привабливість

перебування активів у формі електронних грошей, оцінювати можливі ризики їх володіння. Перспективними є подальші перевірки запропонованого методичного забезпечення розрахунків ЕГ на практиці та їх детальна розробка.

ВИСНОВОК

Проведене у кваліфікаційній роботі дослідження особливостей ЕГ в Україні дало змогу: проаналізувати теоретико-методологічні особливості дослідження ЕГ та їх роль на вітчизняних підприємствах та в економіці країни; охарактеризувати властивості та функції ЕГ в різних країнах світу; зробити аналіз функціонування електронних розрахунків в Україні, а також внести певні удосконалення в саме визначення «електронних грошей», як одного з платіжних інструментів; нормативно-правове регулювання обліку операцій з електронними грошима; напями організації бухгалтерського обліку розрахунків з електронними грошима для упорядкування їх на вітчизняних підприємствах та адаптувати методичне забезпечення аналізу розрахунків до особливостей ЕГ.

У першому розділі роботи здійснено розгляд нормативно-правового законодавства, що дав змогу окреслити правила обігу ЕГ в Україні та охарактеризувати певні прогалини їх правового регулювання. Проаналізувавши етапи електронізації грошової сфери, склавши порівняльну характеристику сучасних форм грошей висвітлено переваги ЕГ.

У другому розділі здійснено аналіз динаміки електронних грошей та особливостей їх обігу. Спираючись на дані НБУ ми провели оцінку обсягів ЕГ та стану електронних платіжних систем в вітчизняній економіці. Так, обсяг випущених електронних грошей та обсяг операцій з ними у 2019 році в Україні зріс більш як удвічі порівнюючи з попереднім періодом.

Здійснили детальний розгляд здійснення бухгалтерського обліку ЕГ в сучасних реаліях господарювання на прикладах вітчизняних підприємств.

Також приділи увагу методичному забезпеченню аналізу розрахунків ЕГ, зацентрувавши, що в цілому аналіз ЕГ подібний до аналізу грошових коштів на підприємстві і тому доцільні у використанні всі передбачені методи: вертикальний, горизонтальний, факторний аналізи та ін..

Не дивлячись на існування деяких пропозицій стосовно порядку облікового відображення ЕГ, необхідним є створення комплексних заходів, що враховували б структуру бухгалтерської методології для забезпечення достовірною інформацією різних груп користувачів. Проведена робота дає нам можливість надати пропозиції в третьому розділі дипломної роботи, стосовно вдосконалення вітчизняного ринку ЕГ.

Внаслідок виявлених прогалин в частині нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку електронних розрахунків, рекомендовано уточнення варіативного складу нормативних положень бухгалтерського обліку розрахунків ЕГ. Дивлячись на це, запропоновано внести корективи до фінансової звітності (в частині поліпшення Ф. № 1 «Баланс» додаванням рядку 1166 «ЕГ» та зміни в розділ VI «Грошові кошти» Приміток до річної фінансової звітності. Також, сформовано форми внутрішньої звітності стосовно подібних операцій, що слугує підвищенню дієвості інформаційного забезпечення контролю використання ЕГ на вітчизняних підприємствах.

Що стосується обліку та оподаткування операцій з ЕГ, то на підставі дослідження запропоновано внести наступні корективи:

- впровадження для обліку ЕГ рахунку 32 «Спеціальні рахунки», субрахунку «ЕГ» (з можливістю аналітичного обліку: за обраною платіжною системою, за видами, за умовною валютою електронного гаманця, тощо);
- визначення поняття «спеціальні рахунки»;
- визначення поняття «ЕГ» у П(С)БО;
- розробка методичних рекомендацій стосовно обліку ЕГ;
- внесення законодавчих змін до п. 187.1 ПКУ відносно дати визначення ПЗ з ПДВ при зарахуванні грошових коштів не тільки на банківський рахунок, в касу, а й на електронний гаманець;
- внесення законодавчих змін до п. 292.1 та 292.6 ПКУ відносно здійснення розрахунків платниками єдиного податку за відвантажені товари (роботи, послуги) у готівковій, безготівковій та/або у формі ЕГ.

Вищезазначені пропозиції сприятимуть достовірному обліку ЕГ та дозволять усунути законодавчі колізії в оподаткуванні операцій, пов'язаних з обігом ЕГ.

Впровадження та використання рахунку 32 дасть змогу вирішити проблеми обліку ЕГ, дозволить удосконалити аналітичний їх облік та охопити не тільки всі різновиди ЕГ, що зараз функціонують на сучасному ринку, а також і ті продукти, що мають можливість існування у майбутньому; сприятиме достовірності і оперативності обліку та контролю за збереженням коштів, їх ефективним використанням, підвищенню корисності облікової інформації для управління ліквідністю.

Відсутність чітко визначеного методичного забезпечення розрахунків електронними коштами спричиняє певні викривлення показників фінансової звітності. Тому, здійснена адаптація методичного забезпечення аналізу розрахунків до особливостей ЕГ дасть змогу провести достовірну оцінку фінансового стану підприємства, що використовує ЕГ, надавати керівництву підприємства достовірну інформацію для прийняття управлінських рішень з приводу проведення транзакцій за допомогою ЕГ, визначати інвестиційну привабливість розміщених активів в подібній формі, дослідити та провести оцінку існуючих ризиків їх використання.

Впровадження електронних грошей в Україні, звичайно ж, є прогресивним кроком, але першочерговим залишається питання стосовно чіткої нормативної бази, яка б ґрунтувалась на прикладах кращого досвіду прогресивних країн світу та враховувала б питання захисту прав споживачів, обов'язковість нагляду державних органів та скорочення усіх наявних ризиків, що можуть бути утворені при здійсненні розрахунків електронними грошима.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A glossary of terms used in payments and settlement systems, 20031998. URL: https://www.bis.org/cpmi/glossary_030301.pdf.
2. Bank of International Settlements, 2020. URL: <http://www.bis.org/>
3. Modern portfolio theory. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Modern_portfolio_theory.
4. PayPal Emerging As World's «Fifth Payment Network», 2018. URL: http://pymnts.com/briefing-room/commerce-3-0/PayPal-Emerging-As-World-s-Fifth-Payment-Network/?goback=.gde_3568809_member_118609071#.T7qX5MkE18.linkedin
5. REPORT ON ELECTRONIC MONEY European Central Bank, 1998. URL: <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/emoneyen.pdf3>
6. Алексеева Г.И. Проблемы бухгалтерского учета расчетов с использованием электронных денег. URL: <http://www.finexg.ru/problemny-buxgalterskogo-ucheta-raschetov-s-ispolzovaniemelektronnyx-deneg/>
7. Алексеенко М.Д. Електронні гроші та розвиток грошових розрахунків / М. Д. Алексеенко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. - 2013. - Вип. 33(2). - С. 12-17.
8. Архів публікацій Національного банку України. Київ, 2020. URL: https://bank.gov.ua/publications?page=1&perPage=5&search=&document=&pubCategory=1&keywords=&created_from=&created_to.
9. Батракова Т. І. Проблеми та перспективи розвитку електронних грошей в Україні / Т. І. Батракова, А. Ю. Грінченко // Мукачівський державний університет. – 2016. – № 7. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal>.
10. Гроші та кредит: Підручник. — 4-тє вид., перероб. і доп. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. — К.: КНЕУ, 2006. — 744 с.

11. Егорова Ю. Расчеты электронными деньгами-1. URL: <http://www.prof-buh.in.ua/>
12. Економіка (рівень стандарту, економічний рівень). 11 клас/ І.Ф.Радіонова. – Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2011. с.48-49.
13. Завгородній А. Г. Фінансово-економічний словник, А.Г. Завгородній. Г. Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072с.
14. Зверук Л.А. Еволюція грошових функцій та основні функції грошей у сучасному суспільстві. Сучасна економіка. 2011. Вип.3. С.115-120.
15. Звіт з оверсайту про фінансові інструменти. Київ, 2019. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2019.pdf?v=25
16. Івасів. Б.С. Електронні гроші: можливості, тенденції розвитку та наслідки поширення / Б.С. Івасів // Фінансовий ринок України. – 2011. – № 5. – С. 8-9. URL: <http://library.tneu.edu.ua/index.php/dovidka/pro-bbk-ta-udk/53-resursybiblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/i/268-2011-10-24-06-08-26>
17. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджена наказом Міністерства фінансів України N 291 від 30 листопада 1999 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
18. Климчук А. Розрахунки електронними грошима – не для підприємців на єдиному податку. URL: <http://businessterritory.com/articles/rozrakhunki-elektronnimi-groshima%E2%80%93-ne-dlyapidpri%D1%94mtsiv-na-%D1%94dinomu-podatku>
19. Кочергин Д. А. Системы электронных денег: классификация и характеристика элементов // Банковское дело. – 2005. – № 2. – С. 37-42. – № 3
20. Кравчук В. Електронні гроші в Україні : аналітичний звіт / В. Кравчук, Д. Науменко, А. Глибовець — К.: Альфа-ПК, 2012. – 64 с.
21. Лебедева А. М. Особливості аналізу руху грошових потоків підприємства. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2016. Т.21, Вип. 3. С. 189-192.
22. Левкина Е. В. Современная методика анализа денежных потоков организации. Карельский научный журнал. 2017. Т.6. С. 172-175.

23. Легенчук С.Ф. Документування в бухгалтерському обліку: процесний підхід: монографія / С.Ф. Легенчук, К.О. Вольська, О.В. Вакун. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2016. – 228 с.
24. Лимешко О. Аналіз грошових потоків підприємства. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-nalogi-i-otchetnost-10-analiz-denezhnykh-potokov-predpriyatiya>.
25. Лист Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 17.09.2013 р. № 3112-13/32401-14. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131537.html
26. Лісіца Т. Електронні гроші: та інтернет-торгівля / Т. Лісіца // Баланс. – 2012 р. – № 47. – С. 37 – 41;
27. Лупандин В. В. Эквайринг: особенности, виды, и применения в настоящее время / В. В. Лупандин, И.С. Егоров // Теория и практика современной науки. 2017. № 2 (20). С. 386-388
28. Мельниченко О. В. Методика аналізу електронних грошей в банках. Бізнес Інформ. 2014. № 3. С. 286-294.
29. Мельниченко О. В. Організація і методологія аналізу і аудиту електронних грошей в банках: автореф. дисертації на здобуття ступеня доктора економічних наук : спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Житомир, 2016. 42 с.
30. Мельниченко О. В. Теоретичні засади електронних грошей / О. В. Мельниченко // [Електронний ресурс] \ Бізнесінформ № 8. – 2013. URL: www.business-inform.net.
31. Муржак Ю. В. Аналіз функціонування електронних грошей в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Ю. В. Муржак – К.: Nauka і Studia, 2016. – С. 83.
32. Наказ Міністерство фінансів України від 27.06.2013 N 627 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1242-13>

33. Несходовський І.С. Електронні гроші. Бухгалтерський облік і аудит. 2009. №4. С.49-53
34. Обсяг електронних грошей. Дані Національного банку України. Київ, 2019. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/PS_e-money_graf_2019.jpg?v=4
35. Офіційний сайт Національної платіжної системи ПРОСТІР. URL: <http://prostir.gov.ua/prostir/>.
36. Офіційний сайт УКРКАРД: оператор платіжних сервісів. 2019. URL: <https://www.ukrcard.com.ua/pro-kompaniyu/novini-ta-pres-relizi/mi-uzmi/313-bezmovna-moneta-chomu-elektronni-groshi-perebuyayut-u-tinibankivskikh-kartok-shcho-zavazhae-rozvitku-elektronnikh-groshej-vukrajini>.
37. Пальчук В. Електронні гроші в Україні: суть та особливості / В. Пальчук // Економічна діяльність: нові орієнтири і ризики / Бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу електронної інформації. – 2013. – № 11. С. 2–14. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/Ecdil/Ecdil11.pdf>
38. Парасоцкая Н. Н. Электронные деньги: проблемы и перспектив / Н. Н. Парасоцкая, М. А. Архипова // Бухучет в бюджетных организациях. – 2014. – № 14 (350) // (online): <https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnye-dengi-problemy-i-perspektivy>
39. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 груд. 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
40. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів». Затверджено наказом Міністерства фінансів України N 193 від 10.08.2000. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00>
41. Положення про електронні гроші в Україні, затверджене постановою Правління НБУ від 04.11.2010 р. № 481 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>

42. Про затвердження Змін до Положення про електронні гроші в Україні// Постанова Правління Національного банку України, від 11.09.2020 № 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0133500-20#Text>
43. Про платіжні послуги США: Уніфікований Закон. 2001. URL: <http://ssl.csg.org/terrorism/umsa2001final.pdf>
44. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05. 04. 2001 № 2346-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/print1511629903705701>.
45. Публікації Національного банку України. Київ, 2020. URL: https://bank.gov.ua/ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=0BA602918DA6C3EFC7C5022BA3CD838C?art_id=81801764&showTitle=true
46. Річний звіт Національного банку України. Київ, 2019. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2019.pdf?v=4.
47. Семенець А.П. Бухгалтерський облік та контроль електронних грошей: організація і методика // Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування: тези виступів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 23 серпня 2017 р.). – Житомир: Видавець О.О. Євенок, 2017. 284 с. С.128-130
48. Семенець А.П. Методика облікового відображення операцій з електронними грошима // Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченою Дню науки (м. Житомир, 17-19 травня 2017 р.). – Житомир, 2017. Том 2. С. 29-30 (0,21 друк. арк.).
49. Сенищ П.М., Кравець В.М. Світовий досвід та перспективи розвитку електронних грошей в Україні. - Науково-аналітичні матеріали. Вип. 10 П.М. Сенищ, В.М.Кравець, В.І.Міщенко, О.О. Махаєва, В.В.Крилова, Н.В.Гришук - К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008 р
50. Стовпова А. С. Класифікація електронних грошей для цілей бухгалтерського обліку / А. С. Стовпова // Інвестиції : практика та досвід. – 2018. – № 14. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6199&i=11>.

51. Тлустий А. О. Еволюція електронних грошових форм / А. О. Тлустий / Фінансова система України. – 2015. – Частина 3. – С. 397 - 403.
52. Узгодження правил використання електронних грошей: Роз'яснення Національного банку України. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=66296&cat_id=66292.
53. Федішин М. П. Методичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств для цілей планування. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2014. Том 25. № 2. С. 132-138.
54. Финансово-кредитный энциклопедический словарь/под общ. ред. А. Г. Грязновой – М.: Финансы и статистика, 2004. – 1168 с.
55. Шишкова Н. Л. ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/4/EV20174_039-051.pdf
56. Шпак А. Отражение WM в бухучете / А. Шпак. URL: <http://owebmoney.ru/articles/buhg.shtml>
57. Ярош В.І., Романовська Ю.А. ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ/В.І. ЯРОШ/ «Молодий вчений» . - 2017. – 793-795 с.
58. Ясишена В. В., Сисоєва І. М. Методика проведення аналізу грошових потоків підприємства. Інноваційна економіка. 2012. № 2. С. 131-139.